

บทนำและระเบียบวิธีวิจัย

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

เป็นที่ยอมรับกันอย่างกว้างขวางแล้วว่า เด็กทุกคนโดยไม่คำนึงถึง เพศ วัย เชื้อชาติ ศาสนา ย่อมมีความสำคัญต่อสังคมด้วยกันทั้งสิ้น เพราะเด็กจะต้องเติบโตเป็นผู้ใหญ่ต่อไปในอนาคต เมื่อเด็กอยู่ในสภาพแวดล้อมที่พร้อมจะให้เด็กพัฒนาเต็มที่ เด็กก็จะเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพไป ภาย บุคคลในสังคมและสภาพสังคมมีอิทธิพลต่อวิถีความเป็นอยู่ของเด็กอย่างยิ่ง การที่จะเข้าใจ และช่วยให้เด็กมีความเจริญก้าวหน้าไปในแนวทางที่พึงปรารถนาจะต้องคำนึงถึงสิ่งแวดล้อมเป็น สำคัญและ โดยสิ่งแวดล้อมที่ดีที่สุดสำหรับเด็ก คือ การดำรงชีวิตอยู่ในครอบครัวอย่างปกติสุข ซึ่ง หมายความว่า จะต้องคำนึงถึงความสำคัญแห่งชีวิตทางครอบครัวอย่างแท้จริง เพราะครอบครัวเป็น หน่วยแรกและมีความสำคัญต่อพัฒนาการทุกด้านของเด็ก ภาย เหตุนี้เด็กจึงเริ่มเรียนรู้แบบแผนของ พฤติกรรมต่าง ๆ จากบุคคลในครอบครัว อันมีบิดา มารดา ญาติพี่น้อง เป็นแบบฉบับในการดำเนิน ชีวิตของคนทีละน้อย ฉะนั้นแบบแผนพฤติกรรมของเด็กจะสะท้อนให้เห็นถึงพฤติกรรมที่เด็กรับรู้จากสิ่ง แวดล้อม ขณะเดียวกันก็ประเมินค่าตนเองตามที่ได้รับมา ซึ่งขึ้นอยู่กับการประเมินค่าตนเองและ สังคม และความรู้สึกต่าง ๆ ที่เด็กได้รับนี้จะถูกนำมาผสมเข้าเป็นความคิดเห็นและความเข้าใจ ซึ่งอาจเที่ยงตรงหรือไม่เที่ยงตรงก็ได้¹

× Jersild² กล่าวว่า ทักษะของบุคคลที่มีต่อบุคคลอื่นนั้นสะท้อนให้เห็นถึงทัศนคติ ที่มีต่อตนเอง และเด็กก็เช่นเดียวกัน จะประเมินผลงานเอง โดยการถามว่าคุณค่าคนอื่นก็อย่างไร

¹Don C. Dinkmeyer, Child Development, (New Delhi : Prentice of India Private Limited, 1967), p. 186.

²Arthur T. Jersild, In Search of Self, (New York : Teacher of India Private Limited, 1967), p. 31.

ก่อน เป็นลักษณะหนึ่งของการเริ่มมีความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเอง ในระยะนี้บุคคลที่ใกล้ชิดกับเด็ก จะเป็นผู้ที่มิมีอิทธิพลต่อกระบวนการสร้างความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเองมากที่สุด เด็กจะเริ่มเรียนรู้ จากบุคคลใกล้ชิดกว่าตนเป็นคนอย่างไร และนำสิ่งที่รับรู้มารวมไว้เป็นความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเอง ความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเองนี้อาจเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาและสภาพแวดล้อมของบุคคล อาจ จะเกิดขึ้นได้ในระยะหนึ่งของชีวิต โดยเฉพาะในช่วงเวลาของการที่บุคคลเริ่มมีกัมมการเข้ามาในตน Hurlock โทกลวไว้ว่า ความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเองจะประกอบด้วยองค์ประกอบ 2 อย่าง คือ ทางกายและทางจิตใจ ทางกายประกอบด้วยความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปร่าง หน้าตา และสุขภาพ ทางจิตใจ ได้แก่ ความรู้สึกนึกคิด การรับรู้ การปรับตัว ความเชื่อมั่นในตนเอง และอารมณ์

X ทั้งนี้ครอบครัวเป็นหน่วยสำคัญยิ่งหน่วยหนึ่งในสังคมที่ช่วยเสริมสร้างความคิดเห็น เกี่ยวกับตนเองของเด็ก และเด็กที่ไม่สามารถอยู่ในครอบครัวที่ปรกติได้ อาจเนื่องมาจากการเจ็บไข้ได้ป่วย การตาย การแยกกันอยู่ของบิดามารดา การถูกทอดทิ้ง ภาวะการ ครองชีพผิเคืองหรือเกิดความถูกเงินอื่น ๆ ที่มีอาจจะแก้ไขได้ทันเวลาที่ ฯลฯ จึงมี ความจำเป็นต่องานนำเด็กเข้าไว้ในสถานสงเคราะห์ ซึ่งเป็นที่รวมเด็กที่ขาดพ่อแม่หรือ เด็กกำพร้า หรือเด็กที่ปราศจากบ้าน ซึ่งผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาความคิดเห็น เกี่ยวกับตนของเด็กเหล่านี้ว่าเป็นอย่างไร โดยเฉพาะเด็กวัยรุ่น เพราะเป็นวัยที่มีการ เปลี่ยนแปลงทางอารมณ์ ร่างกาย สังคมมาก เป็นช่วงวัยที่สำคัญที่สุดของชีวิต เป็นวัยหัวเลี้ยวหัวต่อระหว่างความเป็นเด็กและความเป็นผู้ใหญ่²

¹ Elizabeth B. Hurlock, Child Development, (4 th ed; Tokyo Kogakusha Company, Ltd., 1964), pp. 525 - 526.

² กรมประชาสงเคราะห์ "เอกสารวิชาการอุปการะเด็กในสถานสงเคราะห์" กระทรวงมหาดไทย หน้า ๔ - ๕

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา

ความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเองของเด็กในสถานสงเคราะห์บ้านสอยดาว (นามสมมุติ) ในด้านต่าง ๆ ดังนี้

- ด้านร่างกาย (Physical Self)
- ด้านศีลธรรมจรรยา (Moral Ethical Self)
- ด้านส่วนตัว (Personal Self)
- ด้านครอบครัว (Family Self)
- ด้านสังคม (Social Self)
- ด้านวิพากษ์วิจารณ์ตนเอง (Self Criticism)

สมมติฐาน

เด็กกำพร้ามีความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเองในแง่ลบด้านต่าง ๆ ดังนี้

- ด้านร่างกาย (Physical Self)
- ด้านศีลธรรมจรรยา (Moral Ethical Self)
- ด้านส่วนตัว (Personal Self)
- ด้านครอบครัว (Family Self)
- ด้านสังคม (Social Self)
- ด้านวิพากษ์วิจารณ์ตนเอง (Self Criticism)

ขอบเขตในการวิจัย

ผู้วิจัยได้เลือกศึกษาเด็กกำพร้าในสถานสงเคราะห์เอกชนแห่งหนึ่ง อำเภอยานนาวา กรุงเทพฯ ศึกษาเด็กกำพร้าทั้งเพศหญิงและเพศชายที่มีอายุ ตั้งแต่ 12-20 ปี และจะต้องอยู่ในสถานสงเคราะห์ดังกล่าวเป็นเวลาอย่างน้อย 5 ปี สาเหตุที่เลือกศึกษาสถานแห่งนี้เพราะประชากรที่ใช้ศึกษามีจำนวนไม่มากเกินไป ซึ่งผู้วิจัยจะเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ และการศึกษาเฉพาะกรณี

กรอบแนวความคิดทฤษฎี

ในเรื่องการมองตัวคนหรือตนเองนี้ เป็นเรื่องที่นักจิตวิทยาให้ความสนใจและต่างก็พยายามให้ความหมายของการมองตัวคนหรือตนเองไว้ต่างกัน ในยุคนั้นมีการใช้คำแตกต่างกัน บางคนใช้ จิตใจ (spirit) บางคนใช้ จิต (Psyche) บางคนใช้ วิญญาณ (soul) บาง นักจิตวิทยาคนแรกที่ใช้ความหมายเกี่ยวกับ "ตน" (Self) คือ วิลเลียม เจมส์ (William James) ได้เขียนลงในหนังสือ Principle of Psychology ซึ่งพิมพ์ในปี 1892 แต่ความคิดเกี่ยวกับเรื่องนี้ได้ถูกกละเลยในครั้งแรกของ ศตวรรษที่ 20 เพราะนักจิตวิทยาคลุ่มพฤติกรรมนิยม (Behaviorism) ซึ่งเน้นความสำคัญของจิตวิทยาทดลอง เป็นพวกที่มีชื่อเสียงในขณะนั้น ได้วิจารณ์และเห็นว่าความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องคนนั้นไม่ได้อยู่ในขอบเขตของวิชาจิตวิทยา จนกระทั่งปี 1923 ซิกมันท์ ฟรอยด์ (Sigmund Freud) ได้เสนอแนะความคิดเกี่ยวกับอีโก้ (ego) ขึ้นมาและอีโก้ (ego) ของฟรอยด์ (Freud) ก็คล้ายกับในเรื่องของคน (Self) ในแนวความคิดของเจมส์ (James) จึงทำให้แนวความคิดเกี่ยวกับเรื่องของคน (Self) กลับเป็นที่สนใจอีกครั้ง และมีการศึกษาในเรื่องของคนเป็นต้นมา

มีนักคิดหลายท่านได้ให้ความหมายของคน (Self) ไว้ต่าง ๆ กันดังนี้

Hall and Gardner¹ ได้ให้ความหมายของคน (Self) ไว้ 2

ประการคือ

---

¹Halvin S. Hall, and Gardner Lindzey, Theory of Personality
(New York: John Wiley & Sons, 1969), p. 468.

1. คนในแง่ของวัตถุ (Self as object) ซึ่งหมายถึง ทักษะคติ ความรู้สึกนึกคิด ค่านิยมทั้งหลายที่บุคคลมีต่อรูปร่างและพฤติกรรม คุณค่าของคนที่บุคคลหนึ่งหรือหมายถึงวิถีทางที่บุคคลรับรู้และประเมินผลเกี่ยวกับตนเอง

2. คนในแง่ของกระบวนการ (Self as process) ซึ่งหมายถึง คนในฐานะผู้กระทำกิจกรรมต่าง ๆ อันได้แก่ ความคิด การพิจารณารับรู้ การจัดการกับสิ่งแวดล้อม

โรเจอร์ส (Rogers)¹ ได้ให้ความหมายความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเองว่า เป็นโครงสร้างของการรับรู้ (Configuration perception) ที่บุคคลมีต่อตนเองเกี่ยวกับรูปร่าง ลักษณะ ความสามารถ การรับรู้เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างตนกับผู้อื่นและสิ่งแวดล้อม การรับรู้เกี่ยวกับคุณค่าของตนเอง

ออสซูเบลและโรบินสัน (Ausubel - Robinson)² เห็นว่า ความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเป็นความรู้สึกที่มีกับตนเองในทางที่ดีและไม่ดี

วอล์แมน (Wolman)³ ได้ให้ความหมายว่า คือการประเมินผลที่ตนเองมีต่อตนเอง

บาร์ตัสเซค (Bartussek)⁴ กล่าวว่า ความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเป็นผลรวมของทักษะคติและค่านิยมเกี่ยวกับพฤติกรรม ความสามารถ และคุณลักษณะของตนเอง

---

¹ Carl R. Rogers, Client-Centered Therapy (Boston: Houghton Mifflin, 1951), p.36

² David P. Ausubel and Floyd G. Robinson, School Learning (New York: Holt, Rinehart and Winston, 1969), p. 405.

³ Benjamin B. Wolman, (Ed) Dictionary of Behavioral Science (New York: McMillan, 1973), p.342

⁴ D. Bartussek "Self Concept" Encyclopaedia of Psychology edited by H.J. Eysenck, Arnold and R. Meilli, III (1973), p.185

Harlock¹ กล่าวว่า ความคิดเห็นเกี่ยวกับตนจะประกอบด้วยองค์ประกอบ 2 อย่างคือ ทางร่างกายและทางจิตใจ ทางร่างกายประกอบด้วยภาพรวม ๆ ของรูปร่าง ลักษณะ ทางร่างกายที่ปรากฏและสามารถใช้ความคิดสัมพันธ์กับร่างกายในการกระทำพฤติกรรม ส่วนทางจิตใจประกอบด้วยการรับรู้คุณค่าของตน เช่น ความซื่อสัตย์ ความเป็นอิสระ ความปลอดภัย ความพอใจ ฯลฯ

สรุป ความคิดเกี่ยวกับตน หมายถึง ทัศนคติ ความรู้สึกนึกคิด ซึ่งเกิดขึ้นจากการเรียนรู้ของแต่ละบุคคล ความคิดเกี่ยวกับตนมี 2 ลักษณะคือ ทางร่างกายและจิตใจ ซึ่งอาจจะประเมินออกมาในค่านิยมหรือค่านิยมก็ได้

ในการท้าวิจัยเกี่ยวกับความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเองของเด็กกำพร้า ผู้วิจัยให้ความหมายความคิดเห็นเกี่ยวกับตน หมายถึง ความรู้สึกนึกคิดในการประเมินตนเองในค่านิยมหรือค่านิยม เกี่ยวกับร่างกาย ศีลธรรมจรรยา ส่วนบุคคล ครอบครัว สังคม และตนเอง

ตน (Self) เกิดขึ้นได้อย่างไร

✓ ครอบครัวเป็นแหล่งการอบรมเบื้องต้นที่มีอิทธิพลต่อเด็กมากที่สุด เป็นสถาบันที่เตรียมตัวเด็กให้ออกไปเผชิญกับสิ่งแวดล้อมที่พ้นไปจากบ้าน ครอบครัว ช่วยอบรมให้เด็กรู้จัก กฎเกณฑ์ คุณค่า แบบของความประพฤติ ฯลฯ ครอบครัวจึงเป็นหน่วยแรกที่มนุษย์เป็นสมาชิกอยู่ และทำหน้าที่คอยอบรมให้ระเบียบสังคมด้วย ซึ่งการอบรมให้ระเบียบของสังคมนั้นมีจุดมุ่งหมายหลักใหญ่ ๆ ก็เพื่อ

1. การปลูกฝังระเบียบวินัย (disciplines) การมีระเบียบวินัยถือเป็นพื้นฐานสำคัญในการดำเนินกิจกรรมในสังคมและการอยู่ร่วมกันของกลุ่ม การปลูกฝังระเบียบวินัยจะทำให้บุคคลยอมรับทำตามระเบียบกฎเกณฑ์ที่สังคมกำหนด ถึงแม้ว่าจะมีความยากลำบากหรือต้องฝืนใจทำ ระเบียบวินัยเป็นสิ่งที่บุคคลได้รับนับแต่ด้วยตนเองในชีวิตในการดำเนินชีวิตประจำวัน เช่น สอนให้รู้จักระเบียบในการรับประทานอาหารเป็นที่เป็น

¹ Elizabeth B. Hurlock, Child Development, (4 th ed; Tokyo: Kogakusha Company, Ltd. 1964), pp. 525-526.

เป็นทาง รู้จักทำความเข้าใจ มารยาททางสังคม ซึ่งผู้ใหญ่ควรทำอย่างสม่ำเสมอและ
ยึดหยุ่นอย่างมีเหตุผล เพราะมีผลต่อบุคลิกภาพของบุคคลอย่างมาก

2. การปลูกฝังความมุ่งหวังในชีวิตที่กลุ่มยอมรับ (aspiration) โดย
ปกติระเบียบวินัยเป็นสิ่งที่บุคคลไม่ค่อยอยากปฏิบัติ แต่ความมุ่งหวังจะช่วยให้บุคคลมี
ความมุ่งมั่นและยอมรับระเบียบวินัยที่จะต้องประพฤติปฏิบัติเพื่อลุล่วงสู่ความคองการใน
อนาคต ความลุล่วงที่คองการนั้น คือ ความมุ่งหวังที่บุคคลได้รับจากสังคมหรือกลุ่มที่ตน
เป็นสมาชิกอยู่ได้ถ่ายทอดคุณค่าทางสังคม (Social Values) นั้นมาถึงตัวบุคคล
คุณค่าทางสังคมเหล่านี้บุคคลจะได้รับการปลูกฝังทั้งทางตรงและทางอ้อม ทำให้เขา
เกิดความมุ่งหวังในคุณค่าเหล่านี้และยอมลำบากทำคามบรรทัดฐานที่กลุ่มวางไว้เพื่อ
เป้าหมายของตน

3. การกำหนดบทบาทในสังคม (Social role) รวมทั้งทัศนคติต่าง ๆ
ที่เข้ากับบทบาทนั้น ๆ บุคคลจะได้รับการอบรมให้รู้ระเบียบสังคมตั้งแต่วัยค่นของชีวิตใน
ลักษณะค่อยเป็นค่อยไป ขณะเดียวกันก็จะบอกเล่าถึงสถานภาพของผู้ใหญ่เหล่านั้นด้วยว่า
ท่านคือใคร ต้องวางตัวอย่างไร ด้วยการอบรมในลักษณะที่สอนให้เด็กสะสมความรู้
เกี่ยวกับบทบาทของตัวเขาและผู้อื่นที่ละเล็กทีละน้อยนี้เอง ผู้เรียนรู้อาจรับรู้สิ่งต่าง ๆ
เข้าใจและประพฤติปฏิบัติได้อย่างไม่ชักเชิน ถูกคองตามกาลเทศะ

4. การให้เกิดความชำนาญหรือทักษะ (skills) ในสังคมที่มีความเป็นอยู่
อย่างง่าย ๆ วิธีการเรียนรู้มักเกิดจากการเลียนแบบถ่ายทอดกันลงมานับชั่วอายุคน โดย
ยึดหลักขนบธรรมเนียมประเพณีสืบต่อกันมา แต่ในสังคมที่สลับซับซ้อน ความรู้ทาง
วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทในชีวิตของบุคคลอย่างมาก วิธีการเรียนรู้
ของสังคมประเภทหลังนี้จึงเป็นการเรียนรู้อย่างเป็นทางการซึ่งใช้ไค้ผลมาก สังคมไทย
ในอดีต ผู้ชายจะได้รับการถ่ายทอดในค่านวิชาความรู้ศิลปะ การป้องกันตัว ฯลฯ วัค
ซึ่งเป็นแหล่งที่ให้การอบรมให้รู้ระเบียบสังคมได้อย่างดี สำหรับเด็กผู้ชาย ในขณะที่เด็ก
ผู้หญิงจะได้รับการถ่ายทอดทางค่านการบ้าน การเรือน มารยาททางสังคมต่าง ๆ ที่
กุลสตรีพึงมีจากภายในวัง แต่สมัยปัจจุบันนี้มีการศึกษาอย่างเป็นทางการ คือโรงเรียน
ไค้เข้ามามีส่วนเสริมสร้างทักษะค่านนี้อย่างมากมาย โดยเฉพาะความรู้ในค่านมนุษย์
สัมพันธ์ต่าง ๆ ที่ช่วยให้การปฏิบัติค้อผู้อื่นเป็นไปอย่างราบรื่น

เมื่อการอบรมบุตรหลานให้รู้ระเบียบของสังคมแล้ว พวกเขาจะเรียนรู้และมีการเลียนแบบ เด็กจะแปลความหมายของพฤติกรรมต่าง ๆ โดยเปรียบเทียบกับความรู้สึกของตนเอง ทำให้เด็กเกิดความรู้สึกในความหมายเป็น "ตัวคน" ขึ้นจากการเปรียบเทียบและการกระทำทางสังคมกับผู้อื่น จากการปรับความต้องการและการกระทำของตัวเองให้เข้ากับสิ่งต้องการและการกระทำของผู้อื่นตามหน้าที่ของคนต่อผู้ที่ตนมีความสัมพันธ์ด้วย

เมื่อเจริญเติบโตขึ้น จะต้องมีการพบปะสังสรรค์ (Interaction) กับบุคคลในสังคมมากขึ้น จากการพบปะกับบุคคลเหล่านี้ ทำให้เราสามารถประเมินภาพเกี่ยวกับตนเอง (Self-image) ได้จากบลสะท้อนความคิดเห็นที่คนอื่น ๆ มีต่อคน ทำให้บุคคลยอมรับลักษณะต่าง ๆ ไว้ โดยไม่มีการพิจารณาแม้กระทั่งการตัดสินตนเอง บุคคลจะใช้ภาพที่ได้มาจากสภาพแวดล้อมทางสังคมที่อยู่รอบ ๆ ตัว ภาพเกี่ยวกับตนเอง นี้จึงเกี่ยวข้องกับกลุ่มทางสังคมอย่างมาก

ตลอดชีวิตของคนเราจะได้รับการอบรมให้รู้ระเบียบสังคม อาจจะเป็นวิธีการทั้งทางตรงหรือทางอ้อมหรือทั้งสองวิธีรวมกัน เพื่อให้เราในฐานะสมาชิกของสังคมได้รับเอาคุณค่า ภาษา วัฒนธรรมและพฤติกรรมต่าง ๆ ตามที่สังคมต้องการ หน่วยที่ทำหน้าที่ดังกล่าวคือ ตัวสังคมเอง (Total society is the agency for socialization) นอกจากนี้ สมาชิกของสังคมแต่ละคนก็ยังเป็นแหล่งของการเรียนรู้ของแต่ละคน แต่ละคนก็มีอิทธิพลต่อกันไม่กันใดก็กันหนึ่ง และในระหว่างสังคมใหญ่และหน่วยย่อยต่าง ๆ ก็มีบุคคลหลายกลุ่มหรือสถาบันหลายสถาบันที่ทำหน้าที่เป็นหน่วย (agency) ของกระบวนการอบรมนี้ ที่สำคัญ ๆ มีหน่วยใหญ่ ๆ 3 หน่วยคือ ครอบครัว กลุ่มเพื่อน โรงเรียน

ครอบครัว หรือผู้ปกครองและคนเลี้ยง มีวิธีการอบรมแก่เด็กทั้งโดยจงใจหรือทางตรงและทางอ้อม ซึ่งใดแก่ ตัวอย่างความสัมพันธ์ของสมาชิกภายในครอบครัว การอบรมทางตรงนี้ได้แก่ การอบรมสั่งสอนคววษาจาหรือการกระทำที่เด็กได้รู้ว่า การกระทำใดถูกต้องเหมาะสม ครอบครัวซึ่งมีพ่อแม่เป็นผู้ทำหน้าที่ถ่ายทอดที่สำคัญนี้ แม้ว่าเด็กจะติดต่อกับกลุ่มเพื่อน (ซึ่งให้การอบรมให้รู้ระเบียบอื่น ๆ) ก็ตาม ครอบครัวก็ยังสามารถมีอิทธิพลเหนือเด็กอย่างมากด้วยการทำหน้าที่ตีความหมายใจความของข้อคำสอนของกลุ่มอื่น ๆ หรือคอยส่งเสริมหรือคอยคุมว่า เด็กควรสมาคมกับใคร ไบ้างกับใคร ไม่ได้ ไบ้าง อิทธิพลของครอบครัวที่มีต่อการสร้างบุคลิกภาพของเด็กทางอ้อม ได้แก่ แบบอย่าง

ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัว ซึ่งแสดงออกทางค่านิยมในสถานการณ์ต่าง ๆ ของชีวิตที่เด็กเห็นได้จากพ่อแม่ พี่น้อง การพยายามรู้และแก้ปัญหาของชีวิต หรือการพยายามหลีกเลี่ยงปัญหาที่ควรแก้ ฯลฯ ต่าง ๆ นี้จะเป็นตัวอย่างฝังจิตใจของเด็กซึ่งจะนำไปใช้ต่อไปกับคนอื่นได้

ครอบครัวจึงเป็นสถาบันพื้นฐานของสังคมที่มีหน้าที่ถ่ายทอดให้การเรียนรู้ วัฒนธรรมและค่านิยมแก่สมาชิกของครอบครัว รวมทั้งกลมเกลียวพฤติกรรมหรือบุคลิกภาพให้เป็นไปตามบทบาทและความคาดหวังของสังคม โดยผ่านกระบวนการอบรมให้รู้ระเบียบสังคมหรือกล่าวได้ว่า "บ้านเป็นศูนย์กลางของการอบรมโดยมีบิดามารดาเป็นสื่อกลางของการเรียนรู้"

กลุ่มเพื่อน ประกอบด้วยบุคคลที่มีอายุและฐานะทางสังคมแตกต่างกัน เมื่อเป็นเด็กเล็กโตแก่ เพื่อนเล่น ต่อมาได้แก่กลุ่มเพื่อนฝูงที่ร่วมเรียน ร่วมเที่ยว ร่วมทุกข์ร่วมสุขกันมา และกลุ่มเพื่อนกลุ่มนี้เมื่อบุคคลเติบโตเป็นผู้ใหญ่แยกย้ายกันไปทำงานคนละแห่งกันแล้ว กลุ่มเพื่อนมีความสำคัญทางอารมณ์มากในการอบรมให้รู้ระเบียบสังคมของบุคคล กฎเกณฑ์ระเบียบข้อบังคับบางอย่างบุคคลจำต้องทำเพื่อให้กลุ่มเพื่อนยอมรับ กลุ่มเพื่อนสอนให้บุคคลรู้สึกอะลุ่มอะล่วยช่วยเหลือซึ่งกันและกัน สอนให้รู้สึกรับผิดชอบร่วมมือในกิจกรรมร่วมกัน เช่น กลุ่มเพื่อนที่เรียนกลุ่มเดียวกัน ทำรายงานส่งอาจารย์ร่วมกัน ช่วยเหลือค่านการเรียนบางอย่างให้กันและกัน กลุ่มเพื่อนยังมีสภาพเหมือนคาบสองคมกล่าวคือ มีผลช่วยถ่ายทอดคุณค่า และวิธีการระเบียบกฎเกณฑ์ที่ผู้ใหญ่ต้องการให้ได้ ถ้ากลุ่มเพื่อนสนับสนุนบรรทัดฐานเหล่านั้น เช่น ความซื่อสัตย์ ความยุติธรรม ความกล้าหาญ ในทางตรงข้ามกลุ่มเพื่อนอาจเป็นแรงยั่วยุผลักดันให้บุคคลทดลองหรือลองดีที่ข้อบังคับ ระเบียบวินัยที่ผู้ใหญ่ตั้งเอาไว้

โรงเรียน เป็นสถาบันที่สำคัญที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ คุณค่าและแนวความคิด ความเชื่อของบุคคล กล่าวได้ว่า ประสบการณ์ทางการศึกษาสามารถพัฒนาความสามารถ ทัศนคติ และรูปแบบพฤติกรรมอื่น ๆ ซึ่งมีคุณค่าทางบวกต่อสังคม ประสบการณ์ที่บุคคลได้รับจากโรงเรียนอันเป็นประสบการณ์ที่ได้รับการคัดเลือกและควบคุมจะช่วยให้บุคคลมีความรู้ความสามารถที่จะศึกษาและพิจารณาเพื่อรับคุณค่าใหม่ตามความเปลี่ยนแปลงของสังคม

การพัฒนา "ตน" (Self)

เมื่อแรก เด็กทารกยังพึ่งตนเอง ไม่ได้จะต้องได้รับความช่วยเหลือและพึ่งพาจากบุคคลอื่น เด็กทารกยังไม่รู้ว่าตนเป็นใคร ยังไม่สามารถแยกตนเองออกจากสิ่งแวดล้อมได้ บิคา-มารคา เป็นผู้ที่อยู่ใกล้ชิดเด็กมากที่สุด หน้าที่ของบิคามารคา นอกจากเลี้ยงดูให้เด็กเจริญเติบโต ได้ศึกษาเล่าเรียนแล้วยังมีหน้าที่คอยอบรมให้รู้ระเบียบสังคม

(Socialization) อีกด้วย ซึ่งจะทำให้เขาเห็นว่า เขาเป็นมิตร เขาจะสัมพันธ์กับคนในบ้านได้อย่างไร ประสบการณ์ในชีวิตประจำวันและถูกต้องความ ด้วยความคิดของตนเอง เด็กจะรับรู้ว่ามีเป็นจริงสำหรับเขา ความคิดเกี่ยวกับตนจะเป็นไปในทางบวกหรือลบขึ้นอยู่กับว่าเขาได้รับการยอมรับจากการเป็นสมาชิกของครอบครัวของเขาเพียงใด ต่อมาเมื่อพัฒนาเข้าสู่วัยเรียน โรงเรียนเป็นแหล่งสำคัญที่รวมประสบการณ์ทั้งมวลของเด็ก การเรียนรู้ที่โรงเรียนเด็กจะรับรู้ ทัศนคติ ความยอมรับหรือปฏิเสธ หรือต่อต้านสิ่งที่เขาพบที่โรงเรียน เด็กจะมีปะทะสัมพันธ์กับเพื่อน ๆ ครู และจากประสบการณ์เช่นนี้เป็นผลทำให้เกิดทัศนคติของตนเอง ดังที่ George Herbert Mead กล่าวว่า ความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเกิดจากการติดต่อสัมพันธ์ทางสังคม ซึ่งจะทำให้บุคคลได้ทราบว่า บุคคลอื่นปฏิบัติต่อตนอย่างไร และตัวเขาจะต้องทำตัวอย่างไร เพื่อให้เป็นที่ยอมรับของสังคม ดังนั้นพฤติกรรมของบุคคลจึงพยายามกระทำในสิ่งที่สังคมคาดหวัง เพื่อให้บุคคลอื่นยอมรับตน เมื่อบุคคลต้องการให้คนอื่น ๆ ยอมรับตน เขาจะพยายามลอกเลียนแบบ (Identification) พฤติกรรมหรือความคิดจากบุคคลที่ใกล้ชิดและมีอิทธิพลต่อตัวเขา (Significant other) ทั้งนี้เพราะว่า เขามองภาพพจน์จากบุคคลเหล่านั้นว่า เก่ง นายกย่อง เป็นบุคคลที่เขาให้ความเคารพ ศรัทธา เขาก็อยากที่จะให้บุคคลอื่นมองเขา เช่นนั้นด้วย ไม่เพียงแต่บุคคลที่ใกล้ชิดเท่านั้น เขาอาจจะเลียนแบบพฤติกรรมหรือความคิดได้จากบุคคลที่เขาไม่เคยรู้จักหรือพุกุยมามาก่อน แต่อ่านจากประวัติของเขา ทำให้เกิดความรู้สึกที่ดีต่อบุคคลนั้น การยกย่องและศรัทธา ก็จะมีอิทธิพลทำให้เขาลอกเลียนแบบได้เช่นเดียวกัน (generalized other) ไม่ว่าจะ เป็นบุคคลใดหรืออาชีพใดที่เขาอยากจะทำเลียนแบบ แล้วเขาจะพยายามปรับตัว

¹George Herbert Mead, *Mind Self and Society from the Standpoint of a Social Behaviorist*. Chicago, the University of Chicago Press, 1962 pp.228

ของ เขาปฏิบัติอย่างไรในฐานะที่เป็นสมาชิกคนหนึ่งของครอบครัว และของสังคมให้มีบทบาทไปตามที่สังคมคาดหวังในบทบาทของคนนั้นหรืออาชีพนั้น ๆ ควบ (role taking) สิ่งเหล่านี้เป็นกลไกอย่างหนึ่งที่ทำให้เกิดคน (Self)

ในเรื่องเกี่ยวกับ "คน" (Self) นี้ มีผู้ให้แนวความคิดไว้หลายท่าน แต่แนวคิดที่เป็นหลักใหญ่และสำคัญ ๆ มีอยู่ 3 แนวความคิด คือ แนวความคิดของ Mead, Freud และ Cooley

แนวความคิดของมีค (Mead) George Herbert Mead ซึ่งเป็นผู้นำทางจิตวิทยาสังคม ชาวอเมริกัน Mead ได้กล่าวถึง Self ของมนุษย์ โดยหมายความว่าบุคคลอาจมีพฤติกรรมทางสังคมต่อตนเองในลักษณะเดียวกับต่อคนอื่น คือ มนุษย์สามารถสนองตอบท่าทีของตนเอง เขาอาจยกย่องตนเอง โหษตนเอง สนิบสนุนเร่งเร้าตนเอง หรือเขาอาจจะดูถูกตนเอง ลงโทษตนเอง ดังนั้นมนุษย์จึงอาจมีฐานะเป็น "วัตถุ" (Object) แห่งการกระทำของเขาเองได้ "คน" (Self) ได้รับความก่อรูปโดยวิธีเกี่ยวกับ "วัตถุ" อื่น ๆ คือ โดยผ่านทางการใช้นิยามของคนอื่นที่มีต่อตนเอง ในฐานะที่เป็นวัตถุสิ่งหนึ่งก็คือ "การสวมบทบาท" (role taking) ซึ่งเกี่ยวพันกับกระบวนการสื่อสาร โดยเฉพาะอย่างยิ่งคำพูด จากการ "สวมบทบาทคนอื่น" เท่านั้นที่ทำให้มนุษย์สามารถมองเห็นตนเองในฐานะที่เป็น "วัตถุ" สิ่งหนึ่ง จุดยืนของคนอื่นจะเป็นรากฐานในการที่จะไปจากตนเองและสามารถมองเห็นตนเองได้ ภาษาก็มีความสำคัญต่อกระบวนการของ Self เช่นเดียวกัน ซึ่งเป็น "สัญลักษณ์ที่สำคัญ" (significant symbol) คือเป็นสัญลักษณ์ที่มีความหมายรวม เด็กได้รับรู้ความหมายและนิยามของสิ่งต่าง ๆ รอบตัวเขา โดยการเรียนรู้สัญลักษณ์ของกลุ่ม เขาได้รับเอานิยามของสิ่งต่าง ๆ ของกลุ่ม ซึ่งรวมทั้งนิยามพฤติกรรมของตนเองด้วย

พัฒนาการของ Self ในแนวความคิดของ Mead มี 3 ขั้นตอนดังนี้

1. ขั้นเตรียมการ (preparatory stage) เป็นขั้นที่เด็กเลียนแบบพฤติกรรมของคนอื่นหรือผู้ใกล้ชิด ซึ่งเด็กกำลังอยู่ในระหว่างการเรียนที่จะสวมบทบาทของคนอื่นที่ใกล้ชิดคน
2. ขั้นการเล่น (play stage) เป็นการเล่นบทบาทอย่างแท้จริง แต่ยังไม่มีคามมั่นคง ซึ่งเป็นการเล่นบทบาทหนึ่ง ไปยังบทบาทหนึ่ง โดยขาดการจัดระเบียบ

3. ขั้นเกม (game stage) เป็นขั้นที่ทั้งสองตอบสนองความต้องการของ
คนอื่น ๆ หลาย ๆ คนในขณะเดียวกัน ทำให้ทำสิ่งใดก็ได้ในสถานการณ์ต่าง ๆ อย่างมี
แบบแผน เพราะยึดถือตามความคาดหวังและนิยามทั่วไปของกลุ่ม ซึ่งเขาเป็นสมาชิกอยู่

จากแนวความคิดของ Mead โค้กล่าวถึง "ตน" (Self) ในฐานะเป็น
กระบวนการทางสังคม (Social Process) ซึ่งเกี่ยวข้องกับ "I" และ "Me"

"I" หมายถึง ส่วนที่เป็นความต้องการของเจ้าตัวเองแสดงออก ริเริ่มและ
การสร้างสรรค์ การกระทำต่าง ๆ ที่ไม่ใช่การทำตามความต้องการของคนอื่น

"Me" หมายถึง ส่วนที่เป็นการยอมทำตามความต้องการของสังคม ประเพณี
และกำหนดกฎเกณฑ์ที่มีอยู่ การกระทำของ "Me" ไม่กล้าขัดต่อทัศนคติความเห็นของผู้อื่น

เป็น generalized other (บุคคลทั่วไป) ทั้งแต่หน่วยที่เล็กที่สุด จนถึง
หน่วยใหญ่ที่สุด อันเป็นส่วนที่บุคคลต้องคำนึงถึงก่อนที่จะลงไป

หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง ใ้ว่าพฤติกรรมนั้นจะเกิดขึ้นเนื่องมาจากผู้อื่น และตนเอง
มีส่วนประกอบอยู่สองส่วนคือ "I" ซึ่งเป็นความต้องการเฉพาะตัวและ "Me" ซึ่งบุคคล
นั้นคิดว่า ตนควรจะมีพฤติกรรมอย่างไร การแสดงออกของบุคคลจะเริ่มต้นด้วย "I"
และลงท้ายด้วย "Me" นั่นคือ "I" จะกระตุ้น "Me" แล้ว "Me" จะกำหนดทิศทางของ
การกระทำ

ดังนั้น Self ของ Mead จึงต้องเป็นความคาดหวังของบุคคลในสังคม
(generalized other) เป็นส่วนใหญ่ ซึ่งเป็นที่ยอมรับของบุคคลในสังคม

แนวความคิดของฟรอยด์ (Freud)

Freud (Sigmund Freud) นักจิตวิเคราะห์ชาวออสเตรียใช้ ego แทน
คำว่า Self (ตัวคน) ซึ่ง Freud แบ่งตัวคนออกเป็น 3 ส่วนคือ id Superego
และ ego

id เป็นส่วนประกอบอันหนึ่งของ Self ที่ทำหน้าที่ปลดความทุกข์ แสวงหาความสุข
ใส่ตน ตอบสนองให้ชีวิตได้รับหลักเบื้องต้น (primary process) ซึ่งเขาให้ชื่อว่า หลัก
แห่งความพึงใจก็คือ ขอให้ได้ยอนคลายความเครียดที่เกิดขึ้น แม้จะมีอาจขจัดความเครียด
ให้หมดสิ้นไปก็ขอให้ระงับความเครียดลดลงมากที่สุดที่จะเป็นได้ เมื่อ id ต้องการลุล่วง
ความพึงพอใจ มันจะไม่ยอมรับหลักแห่งความเป็นจริง ขอให้ได้มาเท่านั้นโดยไม่รู้จักคิด

มีแต่ความอยากและขอให้ใครทำอะไรลงไปเท่านั้น

แต่ชีวิตของคนเรามีใครอยู่อย่างเกี่ยวข้องกับควบคุมพฤติกรรม ยังคงมี ego และ Superego คอยควบคุมพฤติกรรมอีกด้วย

Superego เป็นหลักแหล่งอุดมคติและศีลธรรมจรรยา นับเป็นผลผลิตแห่งสังคม เป็นสิ่งที่สังคมหยิบยื่นให้แก่เราด้วยการสั่งสอน Superego ของเด็กมีได้เกิดจากการเอาอย่างผู้ใหญ่ แต่หากทำตามที่ผู้ใหญ่สอน ผู้ใหญ่อาจประพฤติอย่างหนึ่ง แต่สอนให้ลูกทำอย่างหนึ่งด้วย Superego ของผู้ใหญ่เองก็เป็นได้ มนุษย์มีวัยเด็กอันยาวนานต้องอาศัยผู้ใหญ่เป็นเวลาหลายปี จึงจะยับยั้งค้ำแข้งของตัวเองได้ ผู้ใหญ่มีอำนาจเหนือเด็ก ซึ่งเด็กจะต้องยึดเป็นที่พึ่งอยู่นับสิบ ๆ ปี ในกระบวนการอบรมให้รู้ระเบียบสังคมทั้งทางตรงและทางอ้อม เด็กจะได้รับอิทธิพลจากสิ่งที่ผู้ใหญ่สั่งสอน สิ่งใดที่ควรปฏิบัติ สิ่งใดที่ไม่ถูกต้องควรงดเว้น ยิ่งนานมากก็ยิ่งฝังแน่นอยู่ในบุคลิกภาพของเราแต่ละคน

Superego แบ่งออกเป็น 2 ประการคือ ประการแรก คืออุดมคติ ซึ่งผู้ใหญ่สอนให้เราจำใส่ใจว่า อะไร เป็นสิ่งที่ควรหรือไม่ควร เช่น เด็กดีควรเชื่อฟังคำสั่งสอนของผู้ใหญ่ มีความสุภาพเรียบร้อย เมื่อเด็กปฏิบัติตนดังกล่าวก็เห็นผล คือผู้ใหญ่นิยมชมชอบถือเป็นรางวัลอย่างหนึ่ง ส่วนอีกประเภทหนึ่ง ได้แก่ ความรู้สึกว่าอะไรชั่วควรละเว้น เป็นต้นว่าผู้ใหญ่สอนไม่ให้ลักขโมย ไม่ให้โกหกหรือความสกปรกเป็นสิ่งไม่ดี ถ้าเด็กผิดทำจะได้รับการลงโทษ ซึ่งทั้งสองประการจัดอยู่ในข่ายแห่งศีลธรรมจรรยาในกลุ่มที่เราเป็นสมาชิกอยู่

ego อาศัยหลักแห่งความเป็นจริง (reality principle) คือสิ่งที่ปรากฏอย่างแท้จริง มิใช่ใฝ่ฝันอย่างลม ๆ แล้ง ๆ หลักแห่งความเป็นจริงนี้เรียนได้จากสิ่งแวดล้อมภายนอก สอนให้รู้จักหนทางความเครียด ไม่ยอมปล่อยให้ผลงานจนกว่าจะพบวัตถุประสงค์อันสนองความต้องการอย่างแท้จริง การอาศัยหลักความจริงของ ego มิใช่จะละทิ้งหลักแห่งความพึงพอใจ หากมีการยับยั้งจนกว่าสบโอกาสอันเหมาะสม แม้จะทองอกหน่นอยก็ยังคุ้มค่า เช่น เด็กหิว แต่เรียนรู้ว่า มิใช่สักแต่คว้าหยิบอะไรเข้าปากได้เป็นกินเลย หากแต่รอจนได้อาหารเสียบก่อนจึงกิน เด็กเรียนรู้ว่าอะไร คือสิ่งที่กินได้ มิฉะนั้นไปหยิบอะไรกินอย่าง สุ่มสี่สุ่มห้าก็จะเดือดร้อน

ระบบ id superego และ ego มีความสัมพันธ์กันคือ id และ Superego จะขัดแย้ง เพราะ id อยากจะทำตามความต้องการ แต่ Superego ห้ามและสกัดกั้น

ไว้ตามชนบทธรรมเนียมประเพณี ส่วน id จะสัมพันธ์กับ ego เพราะเมื่อ id มีความต้องการ ego จะบอกให้ชะลอความต้องการลงบ้าง เพราะ ego ยังสัมพันธ์กับ Superego ศีลธรรมจรรยา ที่ว่าต้องเอามาคิดเสียก่อนว่า จะออกมาในรูปแบบใดจึงจะเป็นที่ยอมรับของสังคม ดังนั้น ego จึงเป็นระบบกลางที่อยู่ระหว่างระบบ id และ Superego

สรุป แนวความคิดของ Freud

1. ส่วนต่าง ๆ ของ Self ไม่กลมกลืนกัน มันจะขัดแย้งกัน ดังนั้นในคน ๆ หนึ่งจะมีความขัดแย้งเสมอ เพราะระบบทั้งสามจะขัดแย้งกันอยู่ตลอดเวลา
2. Self (ตัวตน) จะมีความสัมพันธ์กับสังคม (Society) Freud บอกว่า id จะต้องแสดงออก เพื่อระบายความเครียด ความกดดันต่าง ๆ เพื่อมิให้คนเป็นโรคจิตโรคประสาท แต่มีสังคมเข้าไปสกัดกั้นเอาไว้ มิให้กระทำได้เต็มที่

แนวความคิดของคูลี (Cooley) Charles Horton Cooley นักสังคมวิทยาชาวอเมริกัน ปีค.ศ. 1902 คูลี (Cooley) ได้อธิบายความคิดเกี่ยวกับตนไว้ใน Looking Glass Self เป็นการเปรียบเทียบให้เห็นว่า การมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ๆ ทำให้ของบุคคลที่เราปฏิสัมพันธ์ด้วยนั้นจะเหมือนกระจกส่องให้เราเห็นว่า เราเป็นอย่างไร เหมือนกับที่บุคคลอื่นเห็นเราเช่นเดียวกัน

คูลี (Cooley) ได้กล่าวว่า ความคิดเห็นเกี่ยวกับตนนี้ ประกอบด้วยกระบวนการ 3 อย่างคือ

1. คนอื่นมองภาพพจน์ของเราอย่างไร เป็นภาพรวมในคำต่าง ๆ ที่คนอื่นเขาคิดอย่างไรกับเรา โดยที่เรายังไม่ปฏิสัมพันธ์กับบุคคลนั้น
2. เป็นภาพการให้คำจำกัดความกับสิ่งที่ปรากฏออกมา เมื่อมีการปะทะสัมพันธ์กับบุคคลอื่น การแสดงของบุคคลอื่นที่มีต่อตัวเราจะถูกตีความออกมาว่า เขาคิดอย่างไรกับเรา
3. ความรู้สึกที่มีต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใด เมื่อบุคคลอื่นมีการแสดงออกอย่างหนึ่งขณะที่มีการปะทะสัมพันธ์กับเรา เมื่อเราคิดความว่า เขากำลังชื่นชมว่าเราเก่ง เราฉลาด เราจะมีความรู้สึกต่อสิ่งที่เราคิดความคือ ภูมิใจในตนเอง ฯลฯ

ในแง่ความนึกเห็นเกี่ยวกับตนเองหรือทัศนคติต่อตนเองนี้ประกอบด้วย

- ด้านความนึก ความฉลาด (Intelligence) ความซื่อสัตย์ (Honesty) ความจริงใจ (Sincerity) ความทะเยอทะยาน (Ambitious) ความมั่นคง ทรูปร่าง เป็นต้น

- ด้านความรู้สึก มีการประเมินคุณค่าของตนเองออกมาว่าดีหรือไม่ดีในด้านต่าง ๆ

- พฤติกรรม เมื่อประเมินคุณค่าของตนเองออกมาว่าดี มีคุณค่า พฤติกรรมที่แสดงออกก็จะสอดคล้องกับความรู้สึกภูมิใจ มีความมั่นใจในตนเอง

จากแนวความคิดของนักคิดทั้งสาม งานวิจัยชั้นนี้จะใช้แนวความคิดของคูลลี (Cooley) นำมาอธิบายและเก็บรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ซึ่งแนวความคิดของคูลลี (Cooley) ได้มีการพัฒนามาเรื่อย ๆ และมีผู้นำไปใช้และพัฒนาเป็นแบบสอบถามที่ใช้วัดความนึกเห็นเกี่ยวกับ "ตน" (Self) พอสมควร ผู้ทำวิจัยจะใช้แบบสอบถามของเทนเนสซี (Tennessee Self Concept Scale) ซึ่งได้สร้างแบบสอบถามมาจากแนวความคิดของคูลลี (Cooley) ก็ดัดแปลงเป็นแบบสอบถาม ชนิด Likert Scale ที่วัดความนึกเห็นของบุคคล ด้านร่างกาย ด้านศีลธรรมจรรยา ด้านส่วนตัว ด้านครอบครัว ด้านสังคม และด้านการวิพากษ์วิจารณ์ตนเอง แบบสอบถามเทนเนสซี (Tennessee) ของ William H. Fitts นี้ คุณอำไพ ศิริพิพัฒน์¹ ได้นำแบบสอบถามของเทนเนสซี มาแปลงเป็นภาษาไทย และใช้กับคนไทยครั้งแรก โดยทำวิจัยเปรียบเทียบการมองตนเองของเด็กไทยและเด็กอเมริกัน ซึ่งงานวิจัยนี้ผู้ทำวิจัยได้นำเอาแบบสอบถามที่แปลเป็นไทยมาดัดแปลงใช้ ซึ่งมีทั้งหมด 100 ข้อ มีกรอบแนวความคิดที่จะใช้เก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

¹Ampai Siripipat "A Comparison of Self Concepts of Thai and American High School Students (Ann Arbor, Mich, : University Microfilm International, 1985)

1. ก้านร่างกาย (Physical Self) แบ่งก้านร่างกายออกเป็น 3 ส่วนคือ

ก. ส่วนเอกลักษณ์ (Identity) เป็นการมองภาพรวมทั้งหมดที่เกี่ยวกับตนเอง เช่น สวย หล่อ แข็งแรง อ่อนแอ การแต่งกายประณีต ฯลฯ

ข. ส่วนความพึงพอใจ (Self Satisfaction) เป็นการแสดงความพอใจหรือไม่พอใจต่อเอกลักษณ์ทางก้านร่างกาย เช่น สูงหรือเตี้ยเกินไป ฯลฯ

ค. ส่วนพฤติกรรม (Behavior) เพื่อกำหนดพฤติกรรมที่แสดงออกจะสอดคล้องกับเอกลักษณ์และความพึงพอใจทางร่างกายหรือไม่ อย่างไร เช่น ระวังเรื่องเกี่ยวกับสุขภาพของตน พยายามให้ตัวเองน่าดูเสมอ ฯลฯ

2. ก้านศีลธรรมจรรยา (Moral Ethical Self) แบ่งข้อมูลออกเป็น 3 ส่วนคือ

ก. ส่วนเอกลักษณ์ (Identity) เป็นการมองภาพรวมของเด็กกำพร้า ก้านศีลธรรมจรรยา เช่น เป็นคนดี เลว ซื่อสัตย์ เคร่งศาสนา ฯลฯ

ข. ส่วนความพึงพอใจ (Self Satisfaction) เป็นการแสดงความพอใจหรือไม่พอใจต่อเอกลักษณ์ทางศีลธรรมจรรยา เช่น พอใจต่อการบำเพ็ญทางศาสนา ควรไปวัดหรือโบสถ์มากกว่านี้ ไม่ควรพูดปดมากนัก ฯลฯ

ค. ส่วนพฤติกรรม (Behavior) เป็นการแสดงพฤติกรรมสอดคล้องกับเอกลักษณ์และความพึงพอใจทางศีลธรรมจรรยา เช่น พยายามแก้ไขเมื่อทำสิ่งไม่ดี

3. ก้านส่วนบุคคล (Personal Self) แบ่งข้อมูลออกเป็น 3 ส่วนคือ

ก. ก้านเอกลักษณ์ (Identity) เป็นการมองภาพรวมทางอารมณ์คุณค่าของตนเอง เช่น เป็นคนใจร้อน ใจเย็น ควบคุมตนเองได้ เกือบครึ่งคนอื่น ฯลฯ

ข. ก้านความพึงพอใจ (Self Satisfaction) เป็นการแสดงความรู้สึกพอใจหรือไม่พอใจต่อเอกลักษณ์ทางก้านส่วนบุคคลของตนเอง เช่น พอใจที่ตัวฉันคงที่ฉันเป็นอยู่ เกือบครึ่งตัวเอง ฯลฯ

ค. ก้านพฤติกรรม (Behavior) เป็นการแสดงพฤติกรรมสอดคล้องต่อ

เอกลักษณ์และความพึงพอใจด้านส่วนบุคคลของคน - เช่น สามารถดูแลตนเอง
ได้เสมอ แก้ปัญหาได้ง่าย เปลี่ยนใจง่าย ฯลฯ

4. ด้านครอบครัว (Family Self) แบ่งข้อมูลด้านนี้ออกเป็น 3 ส่วนคือ

ก. ด้านเอกลักษณ์ (Identity) เป็นการมองภาพรวมด้านครอบครัว
ของตนเองในฐานะที่เป็นสมาชิกคนหนึ่ง เช่น เป็นสมาชิกครอบครัวที่เป็นสุข ครอบครัว
ไม่รักกัน ฯลฯ

ข. ด้านความพึงพอใจ (Self Satisfaction) เป็นการแสดงความ
พึงพอใจหรือไม่พอใจต่อสภาพครอบครัวที่เป็นอยู่ เช่น พอใจความสัมพันธ์ในครอบครัว
ควรรักครอบครัวให้มากกว่านี้ ฯลฯ

ค. ด้านพฤติกรรม (Behavior) เป็นการแสดงพฤติกรรมต่อสภาพ
ครอบครัว เช่น ช่วยครอบครัวทำงานบ้าน ทะเลาะกับครอบครัว ฯลฯ

5. ด้านสังคม (Social Self) แบ่งข้อมูลออกเป็น 3 ส่วนคือ

ก. ด้านเอกลักษณ์ (Identity) เป็นการมองภาพรวมด้านสังคมของ
ตนเอง เช่น กว้างขวางในเพื่อนหญิง-ชาย เป็นมิตรกับใครไม่ได้ง่าย ๆ

ข. ด้านความพึงพอใจ (Self Satisfaction) เป็นการแสดง
ความรู้สึกพอใจหรือไม่พอใจด้านสังคมของตนเอง เช่น วางตัวเป็นที่น่าพอใจแล้ว ไม่
เก่งทางด้านสมาคมเลย ฯลฯ

ค. ด้านพฤติกรรม (Behavior) เป็นการแสดงพฤติกรรมต่อด้านสังคม
เช่น ล่าช้าใจเมื่อพูดกับคนแปลกหน้า ไม่เป็นกันเองกับผู้อื่น ฯลฯ

6. ด้านการวิพากษ์วิจารณ์ตนเอง (Self Criticism) แบ่งข้อมูลออก
เป็น 3 ส่วน

ก. ด้านเอกลักษณ์ (Identity) เป็นการมองภาพรวมของตนเองทาง
ด้านนิสัยของตนเอง เช่น ไม่ได้พูดความจริงเสมอ โกรธ ฯลฯ

ข. ด้านความพึงพอใจ (Self Satisfaction) เป็นการแสดง
ความรู้สึกพอใจหรือไม่พอใจต่อลักษณะนิสัยของตน เช่น ไม่ชอบคนที่รู้จัก นินทาบางครั้ง ฯลฯ

ค. ด้านพฤติกรรม (Behavior) เป็นการแสดงพฤติกรรมในด้าน
การวิพากษ์วิจารณ์ตนเอง เช่นผลลัคนประจำวัน ฯลฯ

ระเบียบวิธีวิจัย

เนื่องจากผู้วิจัยต้องการศึกษาเปรียบเทียบข้อมูลที่ได้จากการวิจัยเชิงคุณภาพ
และการวิจัยเชิงปริมาณ ดังนั้นผู้วิจัยจึงต้องแยกการวิจัยทั้งสองอย่างออกจากกัน

การวิจัยเชิงคุณภาพ - การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงมานุษยวิทยา ผู้วิจัยจะ
เข้าไปมีส่วนร่วมแบบไม่เป็นทางการ เพราะข้อมูลที่ต้องการเป็นข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับ
รู้สึกนึกคิด ซึ่งเป็นเรื่องละเอียดอ่อน บทบาทที่ผู้วิจัยคิดว่าเหมาะสมที่สุดคือ การเข้าไป
เป็นเจ้าหน้าที่ในสถานสงเคราะห์กึ่งกลาง ซึ่งผู้วิจัยจะใช้เวลา 10 เดือน ผู้วิจัยเก็บ
ข้อมูลในทุก ๆ ด้านให้มาก และละเอียด เทคนิคที่ผู้วิจัยจะนำมาใช้มากที่สุดคือ การ
สังเกตและสัมภาษณ์ (อย่างไม่เป็นทางการ) นอกจากนี้ผู้วิจัยยังต้องเก็บข้อมูลจากที่
เกี่ยวข้องทั้งหมด โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ พี่เลี้ยง ครู เพื่อน ฯลฯ เป็นต้น

การวิจัยเชิงปริมาณ - การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงสังคมวิทยา ผู้วิจัยจะใช้
แบบสอบถามของ เทนเนสซี (Tennessee Self Concept Scale) ซึ่งดัดแปลง¹
เป็นภาษาไทยโดย อ่ำไพ ศิริพิพัฒน์² ซึ่งเป็นแบบสอบถามที่เหมาะสมที่จะใช้ในการวัด
ความคิดเกี่ยวกับตนเองของเด็กตั้งแต่อายุ 12-20 ปี ลักษณะของแบบสอบถาม
ประกอบด้วยประโยคบรรยายที่เกี่ยวกับตนเองในคำต่าง ๆ 100 ประโยค มีทั้ง
บรรยายเกี่ยวกับตนเองทั้งในคำดีและคำไม่ดี โดยให้ผู้ตอบประเมินตนเองว่า

---

¹William H. Fitts, Manual for Tennessee Self Concept Scale
(Nashville, Tennessee: Counselor Recordings and Test, 1971),
pp. 2-3.

²Ampai Siripipat "A Comparison of Self Concept of Thai
and American High School Students," (unpublished Doctoral
Dissertation, University of Oklahoma, Norman, 1972), p.25

ตัวเขาเองมีลักษณะแบบที่บรรยายหรือไม่ คำตอบที่ให้ไว้มีลักษณะเป็นมาตราประเมินค่า (Rating Scale) มี 5 ช่วงคือ

1. หมายถึงผิดทั้งหมด คือ เมื่อผู้ตอบคิดว่าข้อความในประโยคนั้นไม่ตรงกับสภาพความเป็นจริงของผู้ตอบเลย
2. หมายถึงผิดเป็นส่วนมาก คือ ผู้ตอบคิดว่าข้อความในประโยคนั้นพอจะตรงกับสภาพความเป็นจริงของผู้ตอบบ้างเล็กน้อย
3. หมายถึงผิดบ้างถูกบ้าง คือ เมื่อผู้ตอบคิดว่า ข้อความในประโยคนั้นพอจะตรงกับสภาพความเป็นจริงของผู้ตอบเพียงครั้งหนึ่ง
4. หมายถึงถูกเป็นส่วนมาก คือ เมื่อผู้ตอบคิดว่าข้อความในประโยคนั้นตรงกับสภาพความเป็นจริงของผู้ตอบเป็นส่วนใหญ่
5. หมายถึง ถูกทั้งหมดคือ เมื่อผู้ตอบคิดว่าข้อความในประโยคนั้นตรงกับสภาพความเป็นจริงของผู้ตอบทั้งหมด

ผู้ตอบต้องเลือกคำตอบเพียงข้อเดียวจาก 5 คำตอบในการให้คะแนน เนื่องจากแบบวัดนี้ประกอบด้วยประโยคที่บรรยายเกี่ยวกับตนเองในคำนี้และไม่ดี ดังนั้นการให้คะแนนจึงขึ้นอยู่กับข้อความกล่าวคือ

ข้อความที่บรรยายตนเองในคำนี้

เลือกตัวเลขคำตอบ	1	ได้	1	คะแนน
" "	2	"	2	"
" "	3	"	3	"
" "	4	"	4	"
" "	5	"	5	"

ข้อความที่บรรยายตนเองในทางที่ไม่ดี

เลือกตัวเลขคำตอบ	1	ได้	5	คะแนน
" "	2	"	4	"
" "	3	"	3	"
" "	4	"	2	"
" "	5	"	1	"

การวัดความคิดเกี่ยวกับตนเองของเทเนสซี ของวิลเลียม เอช นีแบง
ออกเป็น 4 องค์ประกอบใหญ่ ๆ คือ

องค์ประกอบที่ 1 คะแนนการวิพากษ์วิจารณ์ตนเอง (The Self Criticism Score-Sc) ในแบบวัดประกอบด้วยประโยคบรรยายเกี่ยวกับตนเองในด้านดีและด้านไม่ดี ซึ่งคนส่วนมากยอมรับว่าเป็นความจริงสำหรับตนเอง ผู้ที่ได้คะแนนในองค์ประกอบนี้สูงแสดงว่าเป็นคนใจกว้าง สามารถวิพากษ์วิจารณ์ตนเองได้ ผู้ที่ได้คะแนนต่ำแสดงว่าเป็นคนชอบปกป้องตนเอง ไม่กล้าที่จะยอมรับความเป็นจริงเกี่ยวกับตนเอง

องค์ประกอบที่ 2 คะแนนในทางบวก (The Positive Score-P) ในแบบวัดประกอบด้วยประโยคบรรยายเกี่ยวกับตนเองในทางที่ดีและไม่ดี ผู้ที่ได้คะแนนสูงแสดงว่ามีความคิดเห็นที่ดี ส่วนผู้ที่ได้คะแนนต่ำ แสดงว่ามีความคิดเกี่ยวกับตนเองในทางที่ไม่ดี คะแนนในทางบวกมีการแยกองค์ประกอบย่อย ๆ ได้ 9 ลักษณะดังนี้

คะแนนทั้งหมด (Total P score) เป็นคะแนนรวมของพีในแต่ละข้อจะ
แสดงให้เห็นความคิดเกี่ยวกับตนเองโดยส่วนรวมของผู้ตอบ

คะแนนพีแถวที่ 1 (Row 1-P score) แสดงให้เห็นความคิดเกี่ยวกับตนเอง
ในด้านความเป็นเอกลักษณ์ (Identity)

คะแนนพีแถวที่ 2 (Row 2-P score) แสดงให้เห็นความคิดเกี่ยวกับตนเอง
ในด้านความพึงพอใจในตนเอง (Self Satisfaction)

คะแนนพีแถวที่ 3 (Row 3-P score) แสดงให้เห็นถึงความคิดเกี่ยวกับ
ตนเองในด้านพฤติกรรมที่ตนแสดงออก (Behavior)

คะแนนพีสัณภูมิเอ (Column A-P score) แสดงให้เห็นถึงความคิดเห็น
เกี่ยวกับตนเองทางด้านร่างกาย (Physical Self)

คะแนนพีสัณภูมิบี (Column B-P score) แสดงให้เห็นถึงความคิด
เกี่ยวกับตนเองในด้านศีลธรรมจรรยา (Moral-Ethical Self)

คะแนนพีสัณภูมิซี (Column C-P score) แสดงให้เห็นถึงความคิด
เกี่ยวกับตนเองในด้านส่วนตัว (Personal Self)

คะแนนพีสัณภูมิดี (Column D-P score) แสดงให้เห็นถึงความคิด
เกี่ยวกับตนเองในด้านครอบครัว (Family Self)

คะแนนที่สคัมภ์ (Column E-P score) แสดงให้เห็นถึงความคิดเกี่ยวกับตนเองในค่านสังคม (Social Self)

องค์ประกอบที่ 3 คะแนนความแปรปรวน (The Variability Score = V)

คะแนนในองค์ประกอบนี้แสดงให้เห็นถึงความผสมผสานของความคิดเกี่ยวกับตนเองของบุคคล คะแนนนี้ได้จากพิสัย (Range) ของคะแนนที่ ฟีในแต่ละแถวแต่ละสคัมภ์ ถ้าคะแนนสูงแสดงว่ามีความผสมผสานของความคิดเกี่ยวกับตนเองน้อยเปลี่ยนแปลงง่าย ถ้าคะแนนต่ำแสดงว่ามีความผสมผสานของความคิดเกี่ยวกับตัวเองสูง เปลี่ยนแปลงยาก คะแนนวิจัยแบ่งออกเป็น

คะแนนวีรวมทางสคัมภ์ (Column Total V) คะแนนนี้ได้จากผลรวมของคะแนนวีของแต่ละสคัมภ์ แสดงให้เห็นความแปรปรวนของคะแนนภายในสคัมภ์

คะแนนวีรวมทางแถว (Row Total V) คะแนนนี้ได้จากผลรวมของคะแนนวีของแต่ละแถว แสดงให้เห็นถึงความแปรปรวนของคะแนนภายในแถว

คะแนนวีทั้งหมด (Total V) คะแนนนี้ได้จากผลรวมของคะแนนวีรวมทางแถวของทางสคัมภ์ แสดงให้เห็นถึงความผสมผสานของความคิดเกี่ยวกับตนเองของบุคคล

องค์ประกอบที่ 4 คะแนนจากการแจกแจง The Distribution Score = D)

คะแนนในองค์ประกอบนี้ได้จากจำนวนค่าตอบที่ผู้ตอบเลือก โดยผู้ตอบเลือกตัวเลขค่าตอบ 5 ค่าตอบที่ให้อย่างไร คะแนนดี (D) นี้จะแสดงให้เห็นถึงความแน่ใจในการที่บุคคลมองตนเอง ถ้าคะแนนดี (D) สูง แสดงว่าบุคคลนั้นเป็นคนแน่นอนและมั่นใจในสิ่งที่ตนพูดถึงตนเอง ถ้าคะแนนดี (D) ต่ำก็มีความหมายตรงกันข้าม

ในการวิจัยนี้ผู้วิจัยจะนำคะแนนในองค์ประกอบที่ 1 และ 2 มาวิเคราะห์เท่านั้น

สำหรับแบบสอบถามที่นำมาดัดแปลงเป็นภาษาไทยนี้ นายจักรกฤษณ์ สารัญใจ นิสิตคณะครุศาสตร์ ใ้ค่นำมาใช้ทดลองกับเด็กไทย ซึ่งเป็นนักเรียนมัธยมศึกษาชั้นปีที่ 4-5 โรงเรียนสาธิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ทั้งชายและหญิงจำนวน 89 คน หาความเที่ยง (Reliability) ของแบบวัด โดยวิธีทดสอบซ้ำ (t - test) ได้ค่าความเที่ยง

(Co-efficient of Reliability) ของคะแนนต่าง ๆ ดังนี้

ตารางที่ 1 แสดง ค่าสัมประสิทธิ์ความเที่ยงของแบบทดสอบ

คะแนนด้านต่าง ๆ	ค่าสัมประสิทธิ์ความเที่ยง
1. คะแนนทั้งหมด	.85
2. คะแนนความเป็นเอกลักษณ์	.83
3. คะแนนความพึงพอใจในตนเอง	.76
4. คะแนนพฤติกรรมที่แสดงออก	.76
5. คะแนนทางกาย	.80
6. คะแนนทางศีลธรรมจรรยา	.76
7. คะแนนทางส่วนตัว	.73
8. คะแนนทางครอบครัว	.74
9. คะแนนทางสังคม	.82
10. คะแนนด้านวิพากษ์วิจารณ์ตนเอง	.77

จากตัวเลขข้างต้นจะเห็นได้ว่า ค่าสัมประสิทธิ์ความเที่ยงของแบบทดสอบนี้ค่อนข้างจะใกล้เคียงกับมาตรฐานมาก จึงเป็นแบบทดสอบที่ค่อนข้างจะมีความเชื่อถือได้ โดยเฉพาะกับเด็กวัยรุ่นในประเทศไทย

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยนี้ได้เก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้การวิจัยเชิงปริมาณและคุณภาพ ซึ่งได้แบ่งขั้นตอนการวิจัยดังนี้

1. ช่วงแรก ผู้วิจัยได้เข้าไปศึกษาสำรวจสภาพทั่ว ๆ ไปในสถานสงเคราะห์เพื่อการเลือกบทบาทที่จะเข้าไปศึกษาข้อมูลได้เหมาะสมที่สุด ทั้งนี้เพราะข้อมูลที่ผู้ทำวิจัยต้องการจากเด็กกำพร้าค่อนข้างจะเป็นส่วนตัว เป็นความรู้สึกนึกคิด ยากที่จะนำออกมาได้ง่าย ๆ ในระยะเวลาที่จำกัด บทบาทที่ผู้ทำวิจัยเลือกคือ ผู้ช่วยที่เลี้ยงและเจ้าหน้าที่ต่าง ๆ เช่น ครู ภารโรง เลี้ยงเด็ก ฯลฯ

2. ช่วงที่สอง ผู้ทำวิจัยเข้าไปร่วมกิจกรรมกับเจ้าหน้าที่ทุกคน เด็ก ๆ ทุกคน การเข้าไปมีส่วนร่วมอย่างไม่เป็นทางการ ได้ใช้วิธีการสังเกตปฏิบัติการต่าง ๆ ของบุคคลที่เข้าร่วมกิจกรรม การจัดกลุ่ม ทักษะ ทักษะที่มีต่อบุคคลอื่น ๆ หรือทอสภาพแวดล้อมภายนอก รวมทั้งพฤติกรรมต่าง ๆ ซึ่งผู้ทำวิจัยจะต้องพยายามสังเกตและเก็บข้อมูลไว้ในสมุดบันทึก ซึ่งจะจดไว้เป็นความลับและไม่ให้ใครเห็น นอกจากนี้ผู้ทำวิจัยจะต้องพยายามใช้เวลาสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการกับเด็กแต่ละคน ซึ่งแล้วแต่ว่าโอกาสจะเหมาะสมที่จะสัมภาษณ์ใครก่อนหลัง ลักษณะของคำถามจะเป็นไปตามแบบสอบถามของเทนเนสซี (Tennessee) คำตอบที่ได้จากผู้ทำวิจัยจะมุ่งให้เด็กอธิบายมากกว่าที่จะเป็นแบบเดียวกับแบบสอบถามชนิด Likert Scale นำคำตอบที่ได้จากแนวความคิดของเด็กไปจดบันทึกไว้อีกส่วนหนึ่ง

3. ช่วงที่สาม ผู้ทำวิจัย ทำแบบสอบถามของเทนเนสซี ชนิด Likert Scale จำนวน 100 ข้อ ความที่สนใจของผู้ทำวิจัยมองเด็กกำพร้าแต่ละคน 1 คนคือแบบสอบถาม 1 ชุด รวม 20 ชุด เมื่อทำเสร็จแล้วให้พี่เลี้ยงของเด็กกำพร้าทำแบบสอบถามเทนเนสซีเช่นเดียวกัน แต่เป็นทัศนคติของพี่เลี้ยงมองเด็กกำพร้า 1 คนคือ 1 ชุด รวม 20 ชุด

4. ช่วงที่สี่ ผู้ทำวิจัยได้นำแบบสอบถามของเทนเนสซี (Tennessee) ให้เด็กกำพร้าอายุ 12-20 ปี ตอบในทัศนคติของตนเองเมื่อมองตนเอง ในด้านร่างกาย ศีลธรรมจรรยา ส่วนตัว ครอบครัว สังคม วิจารณ์ตนเอง โดยผู้ทำวิจัยจะอธิบายวิธีการตอบให้เด็กเข้าใจ รวมทั้งคำจำกัดความที่ควรทราบก่อนที่จะทำ ให้เด็กทุกคนตอบในเวลาเดียวกัน หรือใกล้เคียงกัน นำคำตอบที่ได้มาคิดคะแนน ทำเป็นเปอร์เซ็นต์ ในส่วนของเด็กกำพร้า พี่เลี้ยง และผู้ทำวิจัย เพื่อนำมาเปรียบเทียบกัน เพื่อนำไปวิเคราะห์ผลที่ได้ต่อไป

5. ช่วงที่ห้า ผู้ทำวิจัยยังคงติดต่อกับเด็กกำพร้าบางคน ซึ่งยังปรึกษาหารือในเรื่องต่าง ๆ

ขั้นตอนการวิจัยข้างต้น เขียนคร่าว ๆ ตั้งแต่ขั้นแรกที่ผู้วิจัยเข้าไป จนถึง การเก็บข้อมูลเชิงปริมาณและคุณภาพ ซึ่งหากนำมาแจกแจงเป็นรายเดือนจะได้ข้อมูล ดังนี้

เดือน พ.ย.-ธ.ค.2527 ผู้ทำวิจัยได้เข้าไปศึกษาสภาพทั่วไป พร้อมทั้งนำ
 จดหมายจากอาจารย์ที่ปรึกษาแสดงความจำนงที่จะเข้าไปศึกษา ความคิดเห็นเกี่ยวกับ
 ตนเองของเด็กกำพร้า อายุ 12-20 ปี ในเชิงปริมาณและคุณภาพ ใช้เวลาศึกษา
 ประมาณ 3-4 เดือน ผู้ทำวิจัยได้มอบจดหมายให้กับเจ้าหน้าที่ประจำที่บ้าน
 ซึ่งต้องรอการประชุมเพื่ออนุมัติจากคณะกรรมการอีก 1 อาทิตย์ต่อมา และผู้ทำวิจัยได้
 พุกคุยกับคณะกรรมการถึงลักษณะการเก็บข้อมูล ได้เน้นการวิจัยเชิงคุณภาพแบบสังเกตุและมี
 ส่วนรวมและสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ คณะกรรมการได้เสนอให้ผู้ทำวิจัยเข้าไป
 ทำงานช่วยเจ้าหน้าที่ในสำนักงาน เนื่องจากเด็ก ๆ จะเข้ามาชุมนุมกัน ในสำนักงาน
 บ่อยครั้ง ในชั้นแรก ๆ ผู้ทำวิจัยต้องตอบคำถามที่ซ้ำ ๆ กันว่า เป็นใคร มาจากไหน
 และมาทำอะไรในนี้ คำตอบที่ได้รับคือ เป็นเพื่อนของรุ่นพี่อาวุโสคนหนึ่งทำงานใน
 สำนักงานผู้ทำวิจัยได้เข้าช่วยทำงานในสำนักงาน พบปะพูดคุยกับเด็ก ๆ ในเรื่อง
 ทั่ว ๆ ไป เด็กโต 1-2 คนจะเข้ามาให้ความสนนิสนมด้วย ผู้ทำวิจัยได้รวมกิจกรรม
 กับเด็กเล็ก ๆ เวลาที่เด็กพักผ่อน บางครั้งจะนำขนมมาให้ซึ่งเด็ก ๆ หึงพอใจมาก
 รุ่นพี่อาวุโสทุกคนให้ความสนนิสนมกับ ผู้ ทำวิจัยดีมาก แต่ปฏิบัติการยังไม่ไว้วางใจผู้ทำ
 วิจัยเท่าใดนัก เพราะขณะที่ผู้ทำวิจัยเข้าไปสังเกตุเด็กทะเลาะกันหรือตีกัน รุ่นพี่อาวุโส
 คนหนึ่งจะพยายามเข้ามาอธิบายเหตุการณ์นั้นบ่อยครั้ง ผู้ทำวิจัยมีกิจกรรมร่วมกับเด็ก
 เล็กมาก เช่น เล่นกีฬา ป้อนข้าว ทำการบ้าน ฯลฯ ส่วนเด็กโต ผู้ทำวิจัยได้รวม
 กิจกรรมด้วย โดยคิดกิจกรรมร่วมกันในการแสดงวันปีใหม่ โดยรุ่นพี่จะเป็นผู้เกณฑ์
 ว่าใครจะทำอะไร ซึ่งมีปัญหาบางประการที่เด็กบางคนไม่ยอมรับ แต่เกรงใจกลัว
 รุ่นพี่จะว่า ทำให้ไม่ครบชุด เสียเวลาด้วยการคัดเลือกคนพอสมควร บางคนก็ชอบรำ
 และมี ความสามารถจัดกิจกรรม ต่าง ๆ ร่วมกับผู้ทำวิจัย ผู้ทำวิจัยสังเกตุปฏิบัติการของ
 เด็กรุ่นโตจะเกรงกลัวรุ่นพี่และไม่ชอบรุ่นพี่บางคน และยังไม่ให้ผู้ทำวิจัยไปเล่าเรื่องราว
 ค่าง ๆ ที่เล่าให้ฟัง เพราะเกรงว่าจะมีปัญหา เด็กรุ่นโตมีความเอื้อเฟื้อที่จะนำของ
 เล็ด ๆ น้อย ๆ ให้ผู้ทำวิจัย ให้ความสะดวกดี แต่ก็ยังมีหลายคนและผู้ทำวิจัยยังไม่สนนิ
 สนมด้วย ในช่วงระยะแรกนี้ผู้ทำวิจัยจึงไม่สัมภาษณ์อย่างจริงจัง เพียงแคคุยเรื่อง
 ทั่ว ๆ ไปเท่านั้น ทั้งนี้ผู้ทำวิจัยต้องการให้เด็กกำพร้าไว้วางใจ ผู้ทำวิจัยมากที่สุด
 เท่าที่จะมากได้ ผู้วิจัยศึกษาประวัติของ เด็กจากแฟ้มประวัติ ซึ่งเขียนโดยนักสังคม
 สงเคราะห์ แต่มีรายงานประวัติของเด็กน้อยมาก ผู้ทำวิจัยได้รวมกิจกรรมกับเด็กชาย

รุ่นเล็กและรุ่นโต เช่น ชุกคิน รคน้ำ กวาคชยะ ฯลฯ และพูดคุยกับเด็กในเรื่องทั่ว ๆ ไป เด็ก ๆ ชอบพูดเล่นสนุกสนาน

เดือน ม.ค.-ก.พ. 2528 เด็ก ๆ กระจุกตัวที่โรงเรียนที่จะแสดงงานปีใหม่ให้
 ประธานและคณะกรรมการทุกท่านชม รุ่นพี่และผู้ทำวิจัยได้ร่วมกันทำอาหารต้อนรับ เด็ก
 รุ่นโตร่วมกิจกรรมทุกคน และฟังพอใจที่จะแสดงออก แต่ดูเหมือนนักสังคมสงเคราะห์กับ
 เด็ก ๆ จะไม่ค่อยสนิทสนม ยังกาง ๆ กันอยู่พอสมควร และจากการพูดคุยกับเด็กได้
 ความว่า นักสังคมสงเคราะห์เป็นคนของคณะกรรมการ เด็ก ๆ เก่งกว่าจะเอาข้อมูล
 ไปให้คณะกรรมการทราบ รายงานความประพฤติที่ไม่ดีของตน ทำให้เด็กไม่กล้าเข้าไป
 สนิทสนมด้วย ส่วนครูที่สอนอนุบาลที่บ้านสอยดาว จะมีเรื่องทะเลาะกับเด็กโตเสมอ ๆ
 บางครั้งถึงกับจะตบตี ทำให้เด็กกำพร้าไม่ชอบครูคนนี้ เมื่อคุยกับเด็ก ๆ เด็กจะแสดง
 ความไม่ชอบออกมา ผู้ทำวิจัยได้เข้าร่วมกิจกรรมกับเด็กโตมากขึ้น การสนทนาระหว่าง
 กันและกัน เริ่มมีการสัมภาษณ์ในเนื้อหาของแบบสอบถามของ Tennessee แต่ก่อน
 ช่างจะละเอียดกว่า การสัมภาษณ์จะไม่เฉพาะเจาะจง แล้วแต่เหตุการณ์ว่าจะถามเรื่อง
 อะไรมากน้อยขนาดไหน ซึ่งผู้ทำวิจัยจะตั้งสังเกตจากปฏิกิริยาของเด็ก ในช่วงนี้เด็ก
 บางคนมีปฏิกิริยากับคำถาม เช่นจะพูดว่า อย่าถามมากเลย ซึ่งผู้ทำวิจัยก็จะหยุดทันที
 ส่วนเด็กชายจะมีปัญหาบ้าง เพราะจะคุยได้เฉพาะเวลาทำงาน หรือเวลาพักผ่อน เด็ก
 ชายจะทานข้าวในห้องอาหารอย่างเป็นระเบียบเรียบร้อย ผู้ทำวิจัยยังเข้าไปสังเกต
 ได้ไม่ถนัดนักสังเกตจากภายนอก ซึ่งทำให้เด็กรู้ตัวและหันมาสนทนากับผู้ทำวิจัยด้วย
 บ่อยครั้ง

การเข้าไปสังเกตการณ์ในช่วงนี้ได้เฉพาะเวลาเช้า และเป็นเหมือนใน
 เดือนก่อน ๆ ทั้งนี้เพราะผู้ทำวิจัยยังไม่ได้เข้าไปนอนที่บ้านสอยดาว

มี.ค.-เม.ย. 2528 ผู้ทำวิจัยได้เข้าไปนอนที่บ้านสอยดาว โดยการชักชวน
 ของเด็กกำพร้า ก่อนนอนเด็กจะคุยกัน บางคนจะนอนในห้องตนเอง แต่บางคนก็จะไป
 นอนในห้องนอนเพื่อน เด็ก ๆ มักตื่นสาย บางคนก็จะไปเที่ยวกีฬาก็ได้ การนอนพูดคุยกับ
 เด็ก ๆ ก่อนนอน ทำให้คุยกันเป็นส่วนตัวมากขึ้น เพราะเด็กไม่ต้อกลัวว่าใครจะ
 ได้ยิน มีกิจกรรมที่ทุกคนได้ร่วมกันในภาคปิดเทอม คือการแข่งขันกีฬา โดยจัดออกเป็น
 สองทีม ผู้ชนะจะได้รับรางวัลจากรุ่นพี่ ทุกคนสนุกสนานมาก แต่ก็ยังมีการทะเลาะกัน

พอสมควร หน้าที่พยายามทำให้เด็ก ๆ สนุกสนานเต็มที่ ผู้ทำวิจัยพยายามจะไม่ให้ความสนิทสนมกับบุคคลใดบุคคลหนึ่งเฉพาะ ทั้งนี้เพราะเด็กไม่ชอบให้ใครสนิทกับเด็กกำพร้าคนนั้น ๆ เป็นพิเศษ ผู้ทำวิจัยยังต้องระวังการเข้ากลุ่มของเด็กกำพร้าด้วย เพราะมีการแยกกลุ่ม กลุ่มใครกลุ่มมัน อย่างเห็นได้ชัด เช่น การกินข้าว จะกินข้าวเฉพาะกลุ่มของตนเอง ส่วนเด็กชายจะไม่ค่อยเห็นเหมือนในเด็กหญิง

ในช่วงปิดเทอม จะสัมภาษณ์เด็กได้มากขึ้น และเข้าร่วมกิจกรรมบ่อยครั้ง เช่น ว่ายน้ำ ไปชอปปิง ร้องเพลงของคาทอลิก ทำให้ทราบข้อมูลมากขึ้น

เด็กได้นำสมุดประเมินผลการเรียนให้กับรุ่นพี่ ซึ่งทำให้ผู้วิจัยได้ทราบผลการเรียนของเด็กแต่ละคน รวมทั้งทัศนคติของครูประจำชั้นที่มีต่อเด็กอย่างคร่าว ๆ

เด็กกำพร้ามีปฏิริยาต่อนักสังคมสงเคราะห์มาก ทั้งนี้เพราะเด็กกำพร้าคนหนึ่งได้ค้นพบจดหมายการรายงานความเป็นไปของบ้านสอยควาให้กับคณะกรรมการทราบ ทำให้รุ่นพี่ รุ่นน้องทะเลาะและมีปากเสียงกับนักสังคมสงเคราะห์ประจำบ้านสอยควา ในที่สุดนักสังคมสงเคราะห์ได้ลาออก ทำให้ตำแหน่งนี้ว่างชั่วคราว เด็ก ๆ พึงพอใจมาก

เดือนพ.ค.-มิ.ย. 2528 เมื่อนักสังคมสงเคราะห์ลาออกไป จะมีบัตรสนเท่ห์เข้ามาที่บ้านสอยควา 2-3 ฉบับ ทำให้เด็กกำพร้าเริ่มสงสัยว่าเป็นใคร มีเด็กบางคนเข้าใจว่าเป็นของผู้ทำวิจัย ทำให้ผู้ทำวิจัย หยุดการถามในเรื่องใด ๆ ทั้งสิ้น คอยดูปฏิริยาของเด็ก ๆ ซึ่งเด็กส่วนใหญ่ไม่เชื่อว่าเป็นของผู้ทำวิจัย จะทำเช่นนั้น เพราะภาพพจน์ที่เด็กมองผู้ทำวิจัยคือ เป็นนักศึกษาที่มาช่วยเหลือในเรื่องต่าง ๆ และไม่ขัดแย้งผลประโยชน์ของกลุ่มใด ทำให้เรื่องสงบลงได้ ในเดือนพ.ค. ผู้ทำวิจัยจึงได้เข้าไปนอนที่บ้านสอยควาระยะหนึ่ง เมื่อเรื่องราวเรียบร้อยดีแล้ว ผู้ทำวิจัยได้กลับเข้าไปนอนอีกครั้ง ในช่วงนี้รุ่นพี่จะสนิทสนมกับผู้ทำวิจัยมากขึ้น โดยการนำปัญหาของที่บ้านสอยความาปรึกษาหารือกัน เพื่อหาทางแก้ไข เช่น เด็กจะขโมยของที่โรงเรียนบ่อยครั้ง เด็กหนีโรงเรียนเป็นต้น ซึ่งทำให้ผู้ทำวิจัยได้สัมภาษณ์รุ่นพี่เกี่ยวกับเด็ก ๆ ไปด้วย ทำให้ได้รายละเอียดมากขึ้น เห็นทัศนคติของรุ่นพี่ที่มีต่อรุ่นน้อง

ผู้ทำวิจัยได้นำแบบสอบถามให้พี่เลี้ยงที่ทำหน้าที่ดูแลเด็กกำพร้าโดยอธิบายการทำแบบสอบถาม และมองในแง่ทัศนคติของพี่เลี้ยงมองเด็กกำพร้าคนนั้น ๆ ซึ่งได้รับ

การร่วมมือเป็นอย่างดี

ผู้ทำวิจัยได้ทำงานแทนนักสังคมสงเคราะห์บางท่าน เช่น พาเด็กไป
โรงพยาบาลเมื่อเจ็บไข้ คัดต่อครูประจำชั้นในกรณีที่เด็กมีปัญหาทางโรงเรียน เป็นต้น

เดือน ก.ค.-ก.ย. 2528

ผู้ทำวิจัยได้สัมภาษณ์เด็กรุ่นโตในรายละเอียดต่าง ๆ และสัมภาษณ์รุ่นพี่ ครู
ในทัศนะของรุ่นพี่และครูมองเด็กกำพร้าในคานต่าง ๆ อย่างไร เพื่อนำมาประกอบกับ
ข้อมูลจากผู้ทำวิจัยได้สัมภาษณ์

นำข้อมูลจากได้จากการสังเกต เข้าร่วม และสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ
จนบันทึกไว้ และประเมินสายตาที่มองเด็กกำพร้าในคานต่าง ๆ ลงในตารางชุดของผู้
ทำวิจัย เปรียบเทียบชุดแบบสอบถามของที่เลี้ยงคอบและผู้ทำวิจัยคอบ

ผู้ทำวิจัยได้แจกแบบสอบถามให้เด็กกำพร้าทำ พร้อมกัน โดยอธิบายวิธีการ
ทำให้เข้าใจเสียก่อน และผลที่ได้จะเก็บไว้เป็นความลับในแบบสอบถามจะไม่ระบุชื่อ
ว่าเป็นแบบสอบถามของใคร ทุกคนสามารถแสดงความคิดได้เสรี เด็กกำพร้าใช้เวลา
ทำประมาณ 15-60 นาที เมื่อได้แบบสอบถามแล้วนำมาคิดคะแนน และเทียบเป็น
เปอร์เซ็นต์ในส่วนของเด็กกำพร้า และที่เลี้ยง แล้วนำมาเปรียบเทียบกัน

หลังจากเดือนกันยายน 2528 ผู้ทำวิจัยยังคงติดต่อกับเด็กกำพร้า ทั้งนี้
เพราะเด็กต้องการปรึกษาหารือในเรื่องการเรียน การงาน ฯลฯ

รายการ	พ.ย.	ธ.ค.	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ท.ค.
- ศึกษาสภาพทั่ว ๆ ไป												
- ศึกษาประวัติจากแฟ้มประวัติ ของเด็ก												
- สังเกต เข้าววมและสัมภาษณ์ อย่างไม่เป็นทางการ												
- จดบันทึก												
- แจกแบบสอบถามให้เด็กทำ ทำน้ามาคิดคะแนน เทียบเป็น เปอร์เซ็นต์												

ตารางที่ 2 แสดงการ เข้าไปเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณและคุณภาพ

ข้อจำกัดในการทำวิจัย

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งทางการศึกษาจากภาคสนามและการใช้แบบสอบถามซึ่งต่างก็มีปัญหาและอุปสรรคแตกต่างกัน ดังนี้

1. เมื่อผู้ทำวิจัยได้เข้าไปศึกษาข้อมูลภาคสนาม เด็กกำพร้าต่างก็ยังไม่ไว้วางใจผู้ทำวิจัย เด็ก ๆ คิดว่าผู้ทำวิจัยอาจจะเข้ามานำข้อมูลเกี่ยวกับเด็ก ๆ ไปเสนอคณะกรรมการที่ทำหน้าที่ดูแลเด็ก ๆ อยู่เบื้องหลัง ทั้งนี้เพราะนักสังคมสงเคราะห์ที่เคยอยู่ประจำที่สถานสงเคราะห์บ้านสอยดาว เป็นคนที่คณะกรรมการจัดส่งให้มาทำหน้าที่แทนคณะกรรมการ เพื่อนำข้อมูลต่าง ๆ เกี่ยวกับบ้านสอยดาว เพื่อแก้ไขปัญหาค้าง ๆ ใค้อีกทั้งมีบัตรสนเท่ห์เขียนถึงความบกพร่องในการทำงานของรุ่นพี่ ความประพฤติที่ไม่ดีของเด็ก ๆ เสมอ ทำให้เด็ก ๆ บางคนยังไม่ไว้วางใจผู้ทำวิจัย ซึ่งต้องใช้เวลาพอสมควรจึงจะทำให้ทุก ๆ คนเข้าใจ

2. เด็กกำพร้าบางคนมีนิสัยไม่ชอบให้ผู้ทำวิจัยไปสนิทสนมกับคนอื่น ๆ มากเกินไป จะไม่เข้ามาสนิทสนมคุยหรือพยายามพูดถึงความไม่ดีของเพื่อน เพื่อให้ผู้วิจัยจะได้ไม่ไปสนใจเด็กคนนั้น

3. เด็กกำพร้าหลายคน โดยเฉพาะเด็กชายจะพูดเล่นตลอดเวลา เมื่อผู้ทำวิจัยสัมภาษณ์ความคิดเห็นอย่างไม่เป็นทางการ เด็กจะตอบเบาเบียง ไม่พูดเกี่ยวกับความคิดเห็นที่บ้าน พี่เลี้ยง เพราะเด็ก ๆ เกรงว่าอาจจะทำให้คนเค็ดรอนได้

4. การทำแบบสอบถามของเทนเนสซี (Tennessee) ชนิด Likert Scale เด็ก ๆ หลายคนไม่ค่อยสนใจทำ บางคนใช้เวลาเร็วเกินไป บางคนทำไปคุยไปคุย หรือลุกขึ้นทำอย่างอื่น บางคนแสดงอาการเบื่อหน่ายไม่ยอมทำ บางคนตอบในช่วงกลางของแบบสอบถามตลอด 2-3 แผ่น ซึ่งขณะที่ทำแบบสอบถาม ไม่มีเด็กคนใดถามข้อสงสัยในแบบสอบถามเลย เพียงแต่ต้องการทำให้เสร็จเร็วเท่าไรยิ่งดี บางคนทำแบบสอบถามเพียงครึ่งเดียวก็ออกไปทำกิจกรรมอย่างอื่น บางคนกังวลกับกิจกรรมที่ได้ทำไว้ แต่แรกทำให้รีบเร่งทำแบบสอบถาม เด็กหลายคนจะสนใจทำแบบสอบถามในแผ่นที่ 1 และ 2 หลังจากนั้นจะรีบเร่งทำ เด็กบางคนแผ่นหลัง ๆ ไม่ค่อยอ่านเลย

5. ผู้ทำวิจัยจะเข้าไปคลุกคลีหรือนอนกับเด็กหญิงได้ แต่เด็กชายไม่เหมาะสม จึงทำให้การ เก็บข้อมูลของ เด็กชายขาดไปบางส่วน

การวิจัยเชิงสังคมวิทยาหรือเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงมานุษยวิทยาหรือเชิงคุณภาพนี้ เป็นการวิจัยที่นิยมใช้กันมากใน กลุ่มวิชาทางสังคมศาสตร์ แต่เท่าที่ นานมายังคงใช้การวิจัยเพียงอย่างเดียวอย่างใดอย่างหนึ่งเท่านั้น ยังไม่ค่อยมีการวิจัยที่ใช้ทั้งสอง แบบร่วมกัน ทั้งการวิจัยเชิงปริมาณและคุณภาพ ต่างก็มีลักษณะของวิธีวิจัยที่แตกต่างกัน หลายอย่าง ที่สำคัญคือ วิธีการรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล

6. วิธีการรวบรวมข้อมูล การวิจัยเชิงปริมาณ ผู้วิจัยไม่ค่อยมีบทบาทสำคัญ มาก แบบสอบถามจะเป็นเครื่องมือสำคัญยิ่งกว่า เพื่อให้ได้คำตอบจากประชากรที่นักวิจัยต้องการ ศึกษา แล้วนำคำตอบนั้นมาทำเป็นตัวเลขใช้สูตรทาง สถิติเข้าช่วยแล้ว แต่นักวิจัย จะเลือกสถิติแบบใดมาใช้กับแบบสอบถามของคนจึงจะเหมาะสมที่สุด เพื่อข้อมูลที่ได้อาจ จะได้เที่ยงตรงแม่นยำยิ่งขึ้น

ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพ มีการเก็บรวบรวมข้อมูลสลับซับซ้อนมากกว่าการวิจัย เชิงปริมาณมาก ทั้งนี้เพราะนักวิจัยจะต้องเข้าไปใช้ชีวิตอยู่ในสังคมที่ตนเองต้องการ ศึกษา มีส่วนร่วมกับปรากฏการณ์ต่าง ๆ ในสังคมนั้น ใช้ชีวิตเสมือนหนึ่งเป็นสมาชิกคนหนึ่งใน สังคมนั้น มีการยอมรับจากบุคคลในสังคม นักวิจัยอาจจะใช้แบบสอบถามหรือไม่ใช้ แบบสอบถามก็ได้ แต่สิ่งสำคัญคือก่อนนักวิจัยเอง เป็นเครื่องมือที่จะได้ข้อมูลจากสังคม ที่ตนเองสัมผัสอย่างแท้จริง เทคนิคที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลมีสองวิธีที่นิยมกันคือ

(1) การสังเกตการณ์ทั้งแบบไม่มีส่วนร่วมและมีส่วนร่วม

(2) การสัมภาษณ์ทั้งอย่างเป็นทางการโดยใช้แบบสอบถาม และ สัมภาษณ์

เจาะลึกโดย ไปใช้แบบสอบถาม

ดังนั้นบทบาทของนักวิจัยจึงเป็นสิ่งสำคัญมาก ในการที่จะหาอย่างไรให้ บุคคลในสังคมที่ตนต้องการ ศึกษา ยอมรับว่าตนเป็นบุคคลหนึ่งในสังคมนั้นด้วย ซึ่งต้อง อาศัยเวลาและเทคนิคเข้ามารวมอย่างมาก ดังนั้นการวิจัยเชิงคุณภาพจึงไม่สามารถ ทำได้ในเวลาอันรวดเร็ว

การวิเคราะห์ข้อมูล ในการวิจัยเชิงปริมาณจะมีการตีความข้อมูลจากตัวเลขที่ได้จากการคำนวณสถิติต่าง ๆ ดังนั้นการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณจะเสนอออกมาเป็นตัวเลข

ในการวิจัยเชิงคุณภาพ ไม่จำเป็นต้องอาศัยคณิตศาสตร์หรือสถิติชั้นต่าง ๆ เข้ามาร่วม แต่จะมีการตีความข้อมูลในรูปการบรรยายหรือพรรณา ซึ่งข้อมูลได้จากที่นักวิจัยเข้าไปสัมผัสโดยตรง มีการใช้เทคนิคต่าง ๆ ซึ่งข้อมูลที่ไ้จะมีทุกแง่ทุกมุม ใ้ภาพทั้งระบบของสังคมที่คนต้องการศึกษา

ในการวิจัยครั้งนี้ ได้ใช้การวิจัยทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ในขั้นตอนแรก ผู้วิจัยจะใช้การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพก่อน กล่าวคือ ผู้วิจัยจะเข้าไปใช้ชีวิตในมูลนิธิในฐานะผู้ช่วยเจ้าหน้าที่ต่าง ๆ อาจจะเป็นผู้ช่วยสอนหนังสือ ที่เลี้ยง ฯลฯ เทคนิคในการรวบรวมข้อมูลใช้การสังเกต สัมภาษณ์ มีส่วนร่วมแบบไม่เป็นทางการ และมีการรวบรวมข้อมูลแบบเจาะลึก เป็นการศึกษาเฉพาะกรณี (Case Study) เพื่อให้ได้ข้อมูลละเอียดขึ้น ซึ่งผู้วิจัยได้เข้าไปใช้ชีวิตในมูลนิธิประมาณ 8 เดือน แล้วจึงบันทึกข้อมูลต่าง ๆ เขียนบรรยายสภาพสังคมทุก ๆ ด้าน รวมทั้งทอแบบสอบถาม 100 ข้อ ในแง่ที่ผู้วิจัยมองเด็กกำพร้าคนนั้น ๆ อย่างไร ในที่เลี้ยงทำแบบสอบถามชุดเดียวกันนี้อีก ในแง่ที่พี่เลี้ยงมองเด็กกำพร้าคนนั้น ๆ อย่างไร หลังจากนั้นจึงแจกแบบสอบถามให้เด็กกำพร้าทำพร้อมกัน นำแบบสอบถามทั้งสามชุดมาคิดเป็นคะแนนตามเกณฑ์ที่ได้กำหนดไว้ในบทที่ 1 แล้วจึงคำนวณคิดเป็นร้อยละจากกลุ่มที่ได้แบ่งไว้เป็นชาย-หญิง อายุ 12-15 ปี กลุ่มชาย-หญิง อายุ 16-20 ปี แล้วนำเสนอออกมาในรูปตารางดังในบทที่ 6 ประกอบด้วยการวางในคานาร่างกาย คานาศิลธรรมจรยา คานส่วนตัวสังคม ครอบครัว วิจารณ์ตนเอง แต่ละคานจะแบ่งออกเป็น 3 ส่วนคือ เอกลักษณ์ ความพึงพอใจ และพฤติกรรมที่แสดงออก

การเสนอตารางร้อยละของเด็กกำพร้า ของพี่เลี้ยงและผู้ทำวิจัย เป็นการเสนอข้อมูลในเชิงปริมาณ ซึ่งเมื่อวิเคราะห์ข้อมูลจากตัวเลขร้อยละก็จะอธิบายได้ว่าเด็กกำพร้าแต่ละกลุ่มมีการมองตนเองในคานนั้น ๆ เท่าใด กลุ่มใดมีการมองตนเองสูงสุด กลุ่มใดมีการมองตนเองต่ำสุด พี่เลี้ยงจะมองเด็กในแต่ละกลุ่มสูงหรือต่ำตรง

กับผู้วิจัยมองหรือไม่ และผู้วิจัยจะมองเด็กแต่ละกลุ่มอย่างไร กลุ่มใดได้คะแนนค่าสุด
ผู้ท้าววิจัยมองเด็กกำพร้าแตกต่างจากที่เลี้ยงมานาน้อยเพียงใด

ผลที่ออกมาจากการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณจะออกมาในรูปตัวเลข ซึ่ง
ผู้วิจัยใช้สถิติขั้นต่ำ คือร้อยละ ทั้งนี้เพราะจำนวนประชากรมีไม่มาก ไม่เหมาะที่จะ
ใช้สถิติขั้นสูง

แต่การวิจัยเชิงมานุษยวิทยา ช่วยให้ข้อมูลทางสังคมวิทยากระจ่างและ
ชัดเจนมากขึ้น เพราะข้อมูลจะไม่อธิบายเฉพาะตัวเลขที่เป็นร้อยละเท่านั้น จะเห็นได้ว่า
ในบทที่ 6 มีการอธิบายให้เห็นว่า ในค่านร่างกาย ศีลธรรมจรรยา สังคม ครอบครัว
ส่วนตัว วิพากษ์วิจารณ์ตนเองนั้น เด็กหญิง-ชายมีการมองตนเอง อย่างไร กลุ่มใด
มองตนเองสูงสุด ค่าสุด ทำไมจึงเป็นเช่นนั้น การวิจัยเชิงมานุษยวิทยาเท่านั้นจึงจะ
บอกได้ว่า สาเหตุที่เปอร์เซ็นต์ในแต่ละกลุ่มแตกต่างกันเพราะอะไร ทำไมตัวเลขจึง
เหมือนกัน แตกต่างกัน เป็นต้น เพราะการวิจัยเชิงมานุษยวิทยาจะมองปรากฏการณ์
เป็นระบบ สามารถอธิบายได้ไม่เพียงแต่ประชากรเป็นรายบุคคลเท่านั้น แต่สามารถจะ
อธิบายปรากฏการณ์ในสังคมของประชากรที่อาศัยอยู่ รวมทั้งค่านิยม ความคิด ความ
สัมพันธ์กันและกัน ฯลฯ ซึ่งแน่นอนสิ่งเหล่านี้ การวิจัยเชิงสังคมวิทยาอธิบายไม่ได้
เพราะการวิจัยเชิงสังคมวิทยา มองสภาพสังคมแบบหนึ่ง กล่าวคือ แบบสอบถามที่ให้เด็ก
กำพร้าตอบจะมีการระบุค่าตอบให้มีเพียงเห็นค้วยอย่างย้ง เห็นค้วยปานกลาง ไม่
เห็นค้วย ไม่เห็นค้วยอย่างย้งเท่านั้น ข้อมูล ที่ได้จึงค่อนข้างน้อยและสั้น ไม่สามารถ
อธิบายปรากฏการณ์นั้นได้ว่า ทำไมเด็กจึงตอบเช่นนั้น แต่วิธีการทางมานุษยวิทยาเป็น
การมองสภาพสังคมของประชากรอย่างไม่หยุดนิ่ง ค่าตอบจะไม่มีเพียง เห็นค้วย ไม่
เห็นค้วย เหมือนสังคมวิทยาเท่านั้น แต่จะสามารถอธิบายได้ว่า ทำไมเด็กจึงตอบ
เช่นนั้น ซึ่งอาจจะสัมพันธ์กับสภาพสังคมที่เขาอยู่ สัมพันธ์กับค่านิยม โลกทัศน์ของเขา
 ฯลฯ ซึ่งวิธีทางมานุษยวิทยาจึงให้ข้อมูลที่ค่อนข้างชัดเจน ละเอียดยิ่ง ทุกแง่ทุกมุม แล้ว
แต่ว่าผู้วิจัยต้องการค่าตอบในค่านใจ มากน้อยขนาดไหน นอกจากนี้การวิจัยทาง
มานุษยวิทยายังช่วยตรวจคำตอบได้อีกค้วย กล่าวคือ ไ้กล่าวมาแล้วว่า การวิจัยเชิง
สังคมวิทยา โดยใช่แบบสอบถาม เมื่อผู้วิจัยได้แจกแบบสอบถามให้กับเด็กกำพร้าโดย
อธิบายวิธีการตอบแบบสอบถามเรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยพบว่า การใช้แบบสอบถามยังมี
จุดอ่อนมากมาย คือ เด็กบางคนจะรีบเร่งตอบ เพราะเนื่องจากเด็กไม่เห็นความ

สำคัญของการตอบ เด็กต้องรีบไปเล่น ทำให้ใช้เวลาในการตอบแบบสอบถามรวดเร็ว เด็กบางคนทำไม่ครบตามที่กำหนด เด็กบางคนขีดในช่องปานกลางตลอดคิกคอกันสามหน้า ของแบบสอบถาม เด็กซึ่งเกิดมาเนื่องจากแบบสอบถามมีมากเกินไป เด็กหลายคนตอบ ขัดแย้งจากความเป็นจริง ทั้งนี้เพราะผู้วิจัยมีการสัมภาษณ์ มีส่วนร่วมแบบไม่เป็นทางการ แล้ว จึงทราบคำตอบที่เด็กควรจะต้องตอบอยู่ก่อนแล้ว แต่พบว่าเด็กหลายคนที่ยังตอบ แบบสอบถามไม่ตรงตามข้อมูลที่ได้จากการสังเกตของนักวิจัย ซึ่งถ้าดูในบทที่ 5 จะเห็น ได้ชัดเจนมากในตารางคำบรรยาย สัณนิษฐาน สัจธรรม สัจธรรม สัจธรรม ส่วนตัว วิจัยจริง ตนเอง เด็กให้คะแนนในการมองตนเองค่อนข้างสูงกว่าที่ผู้วิจัยมอง และผู้วิจัยสามารถ อธิบายได้ว่า เหตุที่เด็กมองตนเองเช่นนั้น เพราะเด็กบางคนต้องการให้ภาพพจน์ของตน ออกมาดี เด็กบางคนไม่ยอมรับตนเอง เด็กบางคนมองตนเองว่าตนร่าเริง เพราะอยู่ที่ โรงเรียนตนร่าเริงแต่เมื่ออยู่บ้านตนเองจะเป็นคนเฉย ๆ เป็นต้น

ส่วนการวิจัยเชิงมานุษยวิทยา แม้ว่าจะทำให้ได้ภาพกว้าง ๆ รวมทั้งระบบ ของสังคมนั้น ๆ แล้ว ยังอาจจะมีจุดอ่อนได้คือ ระบบเวลาในการเข้าไปใช้ชีวิต ควร จะนานพอควร และผู้วิจัยจะต้องมีวิธีการและเทคนิคที่จะทำให้บุคคลในสังคมที่ผู้วิจัยต้องการ ศึกษายอมรับให้เป็นบุคคลหนึ่งในสังคมนั้น ๆ ด้วย

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เจอร์ซิลด์ (Jersild)¹ ค.ศ. 1952 ศึกษาความคิดเกี่ยวกับตนเอง โดย ให้นักเรียนประถมศึกษา มัธยมศึกษาและนิสิตนักศึกษาระดับวิทยาลัย จำนวน 3,000 คน เขียนอธิบายสิ่งที่ชอบและไม่ชอบเกี่ยวกับตนเอง ผลการวิจัยปรากฏว่า ตัวอย่างประชากร แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเองในด้านลักษณะร่างกาย การแต่งกาย สุขภาพอนามัย บ้านและครอบครัว ความสนุกสนานในการพักผ่อนหย่อนใจ ความสามารถในการกีฬา ค่าง ๆ ความสามารถทางการเรียน ทักษะคือโรงเรียน ความสามารถทางสติปัญญา

¹ Arthur I. Jersild, In Search of Self, (New York: Teacher of India Private Limited, 1967), p.31.

ความสามารถพิเศษต่าง ๆ ทักษะคติทางสังคม ความชอบและไม่ชอบเกี่ยวกับตนเอง บุคลิกภาพลักษณะนิสัย ความรู้สึกและความเชื่อถือทางศาสนา ผลการวิจัยปรากฏว่า เด็กที่มีอายุน้อยมีความคิดเห็นเกี่ยวกับค่านร่างกาย รูปร่างหน้าตาและการแต่งกาย เป็นส่วนใหญ่ แต่เด็กอายุมากขึ้นมีความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเองในค่านความรู้สึก และความสัมพันธ์กับผู้อื่นเป็นส่วนใหญ่

อเล็กซานเดอร์ (Alexander) คศ. 1962 ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่าง ความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเอง การยอมรับตนเองกับผลการเรียน กลุ่มตัวอย่างคือนักเรียน เกรด 10 จำนวน 250 คน เป็นชาย 146 คน หญิง 104 คน เครื่องมือที่ใช้วัด ความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเองและการยอมรับตนเองเป็นประเภทให้เลือกตอบใช้ Rating Scale ที่ผู้วิจัยได้ดัดแปลงจากเครื่องมือทางการวิจัยต่าง ๆ ผลการวิจัย แสดงว่า เมื่อมีการควบคุมระดับสติปัญญาแล้ว จะมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทาง สถิติระหว่างความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเองและการยอมรับตนเองกับผลการเรียน ผู้วิจัย สรุปว่า ความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเอง เป็นสาเหตุที่สำคัญต่อสัมฤทธิ์ผลทางการเรียน¹

โรเบิร์ต บอล หลุยส์² (Robert Ball Louis) ศึกษาการยอมรับตนเอง ของเด็กวัยรุ่นในโรงเรียนมัธยมแบบประสมคอนปลาย ค.ศ. 1963 จำนวน 228 คน เครื่องมือที่ใช้ศึกษาการยอมรับตนเองของเด็กวัยรุ่นเป็นแบบทดสอบความสามารถใน ระดับมัธยมและระดับอุดมศึกษา และใช้ Hill's Index of Adjustment and Values ผลการวิจัยแสดงว่า

¹ Eugene D. Alexander, "The Relationship between Self-Concept, Self-Acceptance and School Marks", Thesis, (Ph.D., The University of Michigan, 1962).

² Robert Ball Louis "The Testing of Selected Hypotheses Concerning The Self-Concept as It Related to the Ability, Academic Achievement, and Sex of High School Seniors", Dissertation Abstract (Vol. 24(3), September, 1963),

1. การยอมรับตนเองของเด็กวัยรุ่นไม่สัมพันธ์กับเพศ ความสามารถและสัมฤทธิ์ผลในโรงเรียน

2. ความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระหว่าง "ตน" และ "คนที่คิดอยากจะเป็น" มีความสัมพันธ์กับระดับความสามารถและความแตกต่างระหว่างประเทศ

3. เด็กวัยรุ่นหญิงที่มีความสามารถสูง จะมีคะแนนความแตกต่างระหว่าง "ตน" และ "คนที่คิดอยากจะเป็น" ต่ำกว่าเด็กวัยรุ่นหญิงที่มีความสามารถต่ำ ในขณะที่เด็กวัยรุ่นชายที่มีความสามารถสูง จะมีคะแนนความแตกต่างสูงกว่าเด็กวัยรุ่นชายที่มีความสามารถต่ำ การศึกษานี้ไม่ปรากฏว่ามีองค์ประกอบอื่นใดที่มีความสัมพันธ์กับความแตกต่างระหว่าง "ตน" และ "คนที่คิดอยากจะเป็น"

เพียร์และแฮร์ริส (Piers and Harris)¹ ศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเองของเด็ก ค.ศ. 1964 โดยสร้างแบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเองโดยอาศัยลักษณะต่าง ๆ ที่เด็กอธิบายเกี่ยวกับตนเองที่เจอร์ซิล (Jersild) ได้รวบรวมไว้ โดยให้ชื่อแบบสอบถามนี้ว่า "ความรู้สึกเกี่ยวกับตัวฉัน" ประกอบด้วยข้อความ 95 ข้อความสำหรับให้เด็กตอบรับว่า "จริง" ถ้าข้อความนั้นตรงกับความเป็นจริง และ "ไม่จริง" ถ้าข้อความนั้นไม่ตรงกับความเป็นจริงของตน ตัวอย่างประชากรคือนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ประถมปีที่ 6 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ทั้งชายและหญิงจำนวน 363 คน ผลการวิจัยปรากฏว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 กับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 มีความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเองไม่แตกต่างกัน แต่แตกต่างกันกับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 นอกจากนี้ความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเองสัมพันธ์กันน้อยมากกับระดับสติปัญญา และสัมฤทธิ์ผล คือสัมประสิทธิ์มีค่าระหว่าง 0.17 ถึง 0.25 และ 0.19 ถึง 0.72 ตามลำดับความเชื่อถือได้ของแบบสอบถามโดยใช้ Kuder-Richardson Formula 21 Spearman -Brown Formula และทำการสอนซ้ำสองครั้ง ความเที่ยงตรงของแบบสอบถามหาโดยวัดความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเองของเด็กนักเรียน จำนวน 88 คน

¹Ellen V. Piers and Dale B. Harris, "Age and other Correlates of Self Concept in Children" Journal of Educational Psychology, (Vol. 55(2), April, 1964), pp.91-95.

ได้คะแนนเฉลี่ยของความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเองต่ำกว่านักเรียนปกติอย่างมีนัยสำคัญในทางสถิติในที่สุด ผู้วิจัยได้วิเคราะห์แบบสอบถามนี้อีกครั้งหนึ่ง โดยสอบถามเด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 457 คน ข้อความคัดออกเหลือเพียง 80 ข้อ ทั้งนี้เพื่อความเหมาะสม และใช้แบบสอบถามนี้วัดความเข้าใจตนเองของเด็กอย่างเป็นมาตรฐานต่อไป

ริค (Reede)¹ ค.ศ. 1965 ศึกษาการยอมรับตนเองของ

นักเรียนฝึกหัดครู จำนวน 90 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม การรายงานและประเมินค่าตนเองตามที่ต้องการจะเป็น โดยมีข้อความทั้งหมด 10 ข้อความ ที่กล่าวถึงความรู้สึกที่มีต่อตนเองในฐานะบุคคลธรรมดาสามัญคนหนึ่ง ในฐานะของการเป็นครูคนหนึ่ง ขณะเดียวกันก็ให้บอกชื่อเพื่อนที่คิดว่าดีที่สุดมา 3 คน และเพื่อนที่คิดว่าไม่ดีเลยมา 3 คน เพื่อนเหล่านี้จะต้องเป็นนักเรียนฝึกหัดครูทั้งสิ้น ผลการวิจัยปรากฏว่า

1. นักเรียนฝึกหัดครูที่ยอมรับตนเอง จะเข้าใจและรับรู้ตนเองไปในทำนองเดียวกันมากกว่านักเรียนฝึกหัดครูที่ไม่ยอมรับตนเอง

2. การยอมรับตนเองหรือไม่ยอมรับตนเองของนักเรียนฝึกหัดครูไม่มีความสัมพันธ์กับการประเมินค่าตนเองของเพื่อนที่ไม่ยอมรับตนเอง

กล่าวโดยสรุป ผลการวิจัยนี้ Reede กล่าวว่า แต่ละบุคคลที่ยอมรับตนเองมีความโน้มเอียงที่จะเข้าใจผู้อื่นได้ดีเท่ากับตนเอง

ซอเรส และซอเรส² (Soares and Soares) ค.ศ. 1966 ศึกษาลักษณะของตนเองกับการเลือกอาชีพกลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนฝึกหัดครูที่เรียนวิชาเอกต่าง ๆ กัน

¹ James Donald Reede, "Relationships among Phenomenal Self-Concept, Phenomenal Ideal Self-Concept, and Perception of Others" Dissertation Abstract, (Vol.25(4), March, 1965).

² Anthony F. Soares and Louise M. Soares, "Self Description and Adjustment Correlates of Occupational Choice" The Journal of Educational Research (Vol.60 (1) September, 1966), pp.27-31.

3 กลุ่ม คือ กลุ่มวิชาวิทยาศาสตร์ คณิต และพลศึกษา จำนวนทั้งสิ้น 500 คน นักเรียนเหล่านี้เป็นนักเรียนฝึกหัดครูที่สอนวิชาต่างกันไปตามที่เรียนมา ผู้วิจัยใช้วิธีวัดบุคลิกภาพของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้แบบสำรวจความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเอง (Self Concept Inventory) ซึ่งคัดเลือกมาจากแบบสำรวจบุคลิกภาพและการปรับตัวต่างกัน คือ กลุ่มที่เรียนวิทยาศาสตร์มีบุคลิกภาพที่สำคัญด้านความเชื่อมั่นในตนเอง นิยมตนเอง มีความระมัดระวังและเจ้าระเบียบ กลุ่มเรียนคณิตเป็นผู้ที่สนใจทางสุนทรียภาพ มีความอ่อนไหวง่ายและชอบการสมาคม ส่วนกลุ่มที่เรียนพลศึกษามีลักษณะสำคัญ คือความก้าวร้าว เป็นคนแข็งแรงและเข้มแข็ง ต้องการการยอมรับจากสังคมและร่วมมือในกิจกรรมของสังคมเป็นอย่างดี และที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือกลุ่มที่เรียนพลศึกษามีการปรับตัวดีกว่ากลุ่มที่เรียนวิทยาศาสตร์และกลุ่มที่เรียนคณิต

ฮาเมค (Hamed)¹ ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเอง กับโครงสร้างของบุคลิกภาพทั้งหมดและแสดงให้เห็นนัยสำคัญในทางสถิติของความสัมพันธ์เพื่อนำมาใช้ในการแนะแนวทางจิตวิทยาของเด็กวัยรุ่น ค.ศ. 1967 กลุ่มตัวอย่างเป็นเด็กวัยรุ่นจำนวน 170 คน เครื่องมือในการวิจัยเป็นข้อทดสอบความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเอง (Self-Concept) ซึ่งมีการให้คำปรึกษา การปรับตน ระดับสติปัญญา บุคลิกภาพ การรับรู้ การเข้าสังคม ซึ่งมีตัวแปรรวมกัน 130 ตัว ผลการวิจัยปรากฏว่า ความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเองที่มีลักษณะไปในทางบวก (Positive Self-concept) และการปรับตัวมีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญในทางสถิติ ดังนั้นลักษณะต่าง ๆ ทางสติปัญญา ความรับรู้ การเข้าสังคมจึงมีความสัมพันธ์กับความสนใจอันมีความสำคัญในการแนะแนวอาชีพ แต่ไม่สัมพันธ์กันในแง่การแนะแนวทางจิตวิทยา

---

¹Zahran A.S.Hamed, "The Self-Concept in the Psychological Guidance of Adolescent, The British Journal of Educational Psychology, (Vol.37, June, pp.225-239.

ไดสัน (Dyson)¹ ค.ศ. 1964 ศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเองของนักเรียนที่จัดกลุ่มตามความสามารถ ตัวอย่างประชากรคือนักเรียนในเกรด 7 จากโรงเรียนที่จัดกลุ่มตามความสามารถหลายระดับคละกันไป จำนวน 323 คน และนักเรียนจากโรงเรียนที่จัดกลุ่มนักเรียนตามระดับความสามารถ จำนวน 244 คน โดยใช้แบบสอบถามที่วัดการยอมรับตนเอง (Index Adjustment and Values) และแบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเองด้านการเรียน โดยการให้ลำดับค่าต่าง ๆ (Word Rating list) ผลการวิจัยปรากฏว่า นักเรียนชายและหญิงยอมรับและมีความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเองไม่แตกต่างกันทุกกลุ่ม นักเรียนที่มีสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนสูงจะมีความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเองด้านการเรียนดีกว่า นักเรียนที่มีสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนต่ำอย่างมีนัยสำคัญในทางสถิติและการยอมรับตนเอง ไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญในทางสถิติ

แฟรงและเฮียสเตอร์ (Frank and Hierter)² ค.ศ. 1967 ศึกษาความเชื่อถือใจของความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเองในปัจจุบันและตนเองในอดีต โดยให้นักศึกษาวิชาจิตวิทยาจากมหาวิทยาลัยไมอามี ซึ่งเป็นชาย 40 คน และหญิง 40 คนตอบแบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเองในปัจจุบันและในอดีตที่มีจำนวน 100 ข้อ ผลการวิจัยปรากฏว่า ความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเองในอดีตมีความเชื่อถือใจต่ำกว่าความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเองในปัจจุบันและนักศึกษาชายเปลี่ยนแปลงความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเองในอดีตได้ง่ายกว่านักศึกษาหญิง

¹ Ernest Dyson, "A Study of Ability Grouping and the Self-Concept", The Journal of Educational Research, (Vol.60(9) May-June, 1967) pp. 403-405.

² G.H. Frank and D.S. Hiester, "Reliability of Self and Ideal-Self Concept," Journal of Counseling Psychology, (Vol.4(4) 1967), pp. 356-357

มีเสน (Mehsen)¹ ค.ศ. 1967 ศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับ

ตนเองของนักศึกษาระดับปริญญาโท จากมหาวิทยาลัยมินเนโซตา ตัวอย่างประชากร เป็นนักศึกษาจำนวน 142 คน ผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาการให้อันดับตนเองขึ้นอยู่ กับอิทธิพลของการบอกชื่อของตน เพศ และจำนวนหน่วยกิตที่สอนได้หรือไม่ นักศึกษา แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มหนึ่งเขียนชื่อและอีกกลุ่มหนึ่งไม่ต้องเขียนชื่อในแบบสอบถาม นักศึกษาทุกคนให้อันดับตนเองเกี่ยวกับลักษณะ 10 อย่างคือ ความเป็นคนมีเหตุผล การ ริเริ่ม ความจำ ความกระตือรือร้น ความละเอียดละออ ความสามารถในการผสมผสาน ทัศนคติต่อคุณธรรม สุขภาพ ความหมั่นเพียรในการค้นคว้าและความร่วมมือ โดยให้อันดับ ตนเองจากค่า 1 ไม่ค่อยมากถึงค่า 5 ที่มากที่สุด ซึ่งมีช่วงการให้คะแนน 6 ของ การวิจัยนี้ ผลปรากฏว่า นักศึกษาให้อันดับตนเองในค่าที่ไม่เกี่ยวกับสติปัญญาสูงกว่าค่าที่เกี่ยวกับ สติปัญญา เป็นต้นว่า ให้อันดับตนเองด้านสุขภาพ ทัศนคติต่อคุณธรรม และความร่วมมือ สูงกว่าค่าความเป็นคนมีเหตุผล การริเริ่ม ความจำ ความกระตือรือร้น ความละเอียด ละออ ความสามารถในการผสมผสานและการชอบค้นคว้า นอกจากนี้การเขียนชื่อหรือ ไม่เขียนชื่อตนเองในแบบสอบถามไม่มีอิทธิพลต่อการรายงานความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเอง และความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเอง ไม่ขึ้นกับเพศและจำนวนหน่วยกิตที่สอบได้โดยที่นักศึกษา ชายและหญิงมีความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเอง ไม่แตกต่างกัน

สังศรี ศรีมุกดา² ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเอง กับความสำเร็จทางการศึกษาของเด็กวัยรุ่นทั้งชายและหญิง พ.ศ. 2511 กลุ่มตัวอย่าง เป็นนักเรียนวัยรุ่นอายุ 16-20 ปี ซึ่งกำลังศึกษาอยู่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ในโรงเรียน ชาย โรงเรียนหญิง และโรงเรียนสหศึกษาเป็นนักเรียนชาย 80 คน หญิง 85 คน เป็น

¹William A. Mehzen, "Self-Concepts of Graduate Students"

The Journal of Educational Research (Vol 61 (3), November, 1967),

pp. 112-113

²สังศรี ศรีมุกดา "การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเองกับความสำเร็จทางการศึกษาของเด็กวัยรุ่น" วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, พ.ศ. 2511

นักเรียนแผนกวิทยาศาสตร์ 87 คน และแผนกศิลปะ 78 คน เครื่องมือที่ใช้วัดความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเองคือ The Pieres-Harris Childrens Self Concept Scale แบบทดสอบที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นโดยอาศัยหลักเกณฑ์ของ Jersild และ Strang เกณฑ์ที่ใช้วัดความสำเร็จทางการเรียนคือ คะแนนการสอบไล่ปลายปีของชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ปีการศึกษา 2509 ซึ่งเป็นการสอบรวมโดยกระทรวงศึกษาธิการ เป็นผู้จัดสอบ ผลการวิจัยแสดงว่า แผนกวิชาที่ศึกษาและประเภทของโรงเรียนไม่มีอิทธิพลต่อการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเอง แต่ละด้าน ปรากฏว่านักเรียนชายกับนักเรียนหญิงมีความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเองแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ 4 ด้านคือ ลักษณะร่างกาย ความสามารถทางกีฬาและการเล่น ทักษะคติทางสังคมและความเป็นจริงของตนเองที่ชอบและไม่ชอบเกี่ยวกับบุคลิกภาพ ลักษณะนิสัย ความรู้สึกและอารมณ์ นอกจากนี้ยังมีแนวโน้มเอียงที่จะต่างกันทางด้านเกี่ยวกับบ้านและครอบครัวอีกด้วย จากการวิจัยนี้พบว่า ไม่มีความสัมพันธ์ระหว่างความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเองกับความสำเร็จทางการศึกษาของกลุ่มต่าง ๆ ยกเว้นกลุ่มนักเรียนหญิงจากโรงเรียนหญิง แต่ความสัมพันธ์นั้นเป็นไปทางค้ำลบ ซึ่งหมายความว่า นักเรียนหญิงมีความสำเร็จทางการเรียนสูงจะคิดเกี่ยวกับตนเองไปทางค้ำลบไม่

พรธตวิภา รุจิพร¹ ศึกษาเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเองของนิสิตที่มีความสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนสูงและนิสิตที่มีความสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนต่ำ ค.ศ. 1969 กลุ่มตัวอย่างเป็นนิสิตจุฬาลงกรณ์ คณะครุศาสตร์ ชั้นปีที่ 2 ปีการศึกษา 2511 จำนวน 120 คน ในจำนวนนี้เป็นนิสิตที่มีสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนสูง 60 คน ชาย 5 คน หญิง 54 คน เป็นนิสิตที่มีสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนต่ำ 60 คน ชาย 18 คน หญิง 42 คน เครื่องมือที่ใช้วัดความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเองคือ The Adjective Check List เกณฑ์ที่ใช้วัดความสำเร็จทางการเรียนคือ คะแนนสอบไล่ปลายปีของคณะครุศาสตร์ ชั้นปีที่ 1 ปีการศึกษา 2510 ผลการวิจัยปรากฏว่า

¹พรธตวิภา รุจิพร "การศึกษาเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเองของนิสิตที่มีความสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนสูงและนิสิตที่มีความสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนต่ำ, วิทยานิพนธ์ครุศาสตร์มหาบัณฑิต" บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, พ.ศ. 2512

1. กลุ่มที่มีสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนสูง กับกลุ่มที่มีสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนต่ำ มีความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเอง ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ
2. กลุ่มที่เรียนวิชาประเภทวิทยาศาสตร์กับกลุ่มที่เรียนวิชาประเภทอักษรศาสตร์ มีความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเองแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญในทางสถิติในลักษณะที่เกี่ยวกับคุณสมบัติที่ตอบทั้งหมด ซึ่งแสดงว่าทั้งสองกลุ่มมีแนวโน้มที่จะเป็นคนเจียมขริม ไว้ตัว ระมัดระวังในการแก้ปัญหา บางครั้งไม่ชอบยุ่งกับใคร มักจะชอบสิ่งใหม่ ๆ แต่ไม่ค่อยจะทำได้ทำให้สำเร็จ

นางดวงกมล เวชบรรยงรัตน¹ คณะรัฐศาสตร์ ภาควิชาสังคมวิทยา
 มานุษยวิทยา ศึกษาการมองตนเองของคนพิการในกระบวนการฟื้นฟูสมรรถภาพ
 พ.ศ. 2512 ผู้วิจัยได้สร้างแบบสอบถามเพื่อใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยมีแบบ
 สอบถามรวมทั้งหมด 3 แบบคือ แบบ Multiple Choice, Rating Scale และ
 Open-Ended ได้นำแบบสอบถามที่โครงสร้างเสร็จแล้วไปทดสอบสัมภาษณ์ เพื่อหาข้อ
 บกพร่องและแก้ไขให้สมบูรณ์ขึ้น ต่อจากนั้นจึงใช้เป็นแบบสอบถามเพื่อสัมภาษณ์กลุ่ม
 ตัวอย่าง 3 กลุ่มในศูนย์ฟื้นฟูอาชีพคนพิการและสถานสงเคราะห์คนพิการและทุพพลภาพ
 อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ โดยใช้การสุ่มตัวอย่างแบบ
 และใช้เกณฑ์การสุ่มในอัตรา ร้อยละ 80 จากคนพิการประเภท
 ทุพพลภาพ ซึ่งแบบสอบถามที่ได้รับคืนมีจำนวน 265 ฉบับ

ผลการวิจัยที่สำคัญมีดังต่อไปนี้

1. ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า กระบวนการฟื้นฟูสมรรถภาพและฝึกอาชีพ
 ที่ได้จัดให้แก่คนพิการนั้นสามารถพัฒนาการมองตนเองของคนพิการในแวดวงของ
 ครอบครัว เพื่อน สถาบัน และสังคมทั่วไปได้ โดยจะเห็นได้ว่า เมื่อเปรียบเทียบ
 ค่าเฉลี่ยของการมองตนเองในทุก ๆ ด้านของคนพิการแล้ว คนพิการกลุ่มที่ประกอบ

---

¹นางดวงกมล เวชบรรยงรัตน "ศึกษาการมองตนเองของคนพิการใน
 กระบวนการฟื้นฟูสมรรถภาพ" วิทยานิพนธ์สังคมวิทยามหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, พ.ศ. 2512.

อาชีพแล้วจะมีการมองตนเองดีที่สุดในทุก ๆ ด้าน รองลงมาคือ คนพิการกลุ่มที่เสร็จ การศึกษาการฝึกอาชีพมาใหม่ ๆ และการที่มองตนเองค้อยที่สุด คือ คนพิการกลุ่มที่ยังไม่ได้ฝึกอาชีพ

2. การมองตนเองในแวดวงที่ทำการศึกษาศงคนพิการทัง 3 กลุ่ม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 (.05)

3. ในบรรดาบุคคลอาชีพที่ทำการศึกษา (รับราชการ ค้าขาย และ รับจ้าง) นั้นส่วนใหญ่ มีความคิดเห็นว่ คนพิการเป็นบุคคลที่ควรจะให้สงสาร และช่วยเหลือสำหรับความคิดเห็นในค่านการยอมรับคนพิการในสังคมไทยนั้น ส่วนใหญ่ เห็นว่ ปัจจุบันคนพิการได้รับการยอมรับจากสังคมมากขิ้นกว่าในอดีตและในค่านการ สงเคราะห์คนพิการบุคคลเหล่านี้ก็ได้ให้ความเห็นว่ในปัจจุบันการสงเคราะห์คนพิการ เจริญก้าวหน้าไปมากพร้อมทังมีข้อเสนอแนะให้มีการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับคนพิการ ให้มากขึ้นด้วย

นางอ้อมเดือน สดมณี¹ คณะรัฐศาสตร์ ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา ศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับตัวคนและพฤติกรรมเบี่ยงเบนของเด็กวัยรุ่นน พ.ศ. 2512 ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากนักเรียนชายในระดับมัธยมปลายในกรุงเทพฯ และเด็ก ที่ต้องคำพิพากษาแล้ว รายงานนี้อาศัยข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง 2 กลุ่ม ซึ่งประกอบด้วย นักเรียนชาย จำนวน 100 คน จากโรงเรียน 2 แห่ง ที่ตั้งอยู่ใจกลางกรุงเทพมหานคร และแถบชานเมืองค่านตะวันออกและเด็กที่ตองคำพิพากษาแล้วในบ้านเมคคอีก 40 คน ทังหมดคเลือกมาโดยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบ Stratified Random Sampling ผู้วิจัยได้ วิเคราะห์ข้อมูลและเสนอผลออกมาในรูปมัธยมฐานการเบี่ยงเบนมาตรฐาน T-test คาสหสัมพันธ์แบบธรรมค แบบรวมและแบบสว่นย่อย

1. เด็กคองข้างเกเรจะประเมินตนเองไปในทางที่คิมากกว่าเด็กคิหรือ เด็กไมเกเร

¹นางอ้อมเดือน สดมณี "ความคิดเห็นเกี่ยวกับตัวคนและพฤติกรรมเบี่ยงเบน ของเด็กวัยรุ่น" วิทยานพนธ์สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย, พ.ศ. 2512

2. เด็กเกอร์ในบ้านเมตตาจะประเมินตนเองไปในทางที่ดีมากกว่าเด็ก
คอนซางเกอร์และเด็กเกอร์

3. ความคิดเกี่ยวกับคนของเด็กเกอร์ในบ้านเมตตามั่นคงไม่แปรผัน เมื่อ
เปรียบเทียบกับเด็กคอนซางเกอร์ และเด็กดี

4. ในเด็กดีการมองเห็นจะมีความสัมพันธ์กับการรับรู้ การมองเห็นจากครู
แม่และเพื่อนนักเรียน สำหรับเด็กที่เรียกว่าดี การมองเห็นจะสัมพันธ์กับการรับรู้การ
มองเห็นจากเพื่อนสนิท พ่อ เพื่อนนักเรียน และเด็กคอนซางเกอร์ การมองเห็นจะสัมพันธ์
กับการรับรู้การมองเห็นจากเพื่อนสนิท ครู เพื่อนนักเรียน ส่วนเด็กเกอร์ การมองเห็น
จะสัมพันธ์กับการรับรู้การมองเห็นจากเพื่อนสนิท พ่อ แม่ และครู

งานวิจัยฉบับนี้ แตกต่างจากงานวิจัยทั้งหมดที่กล่าวถึงข้างต้น ทั้งนี้เพราะ
ว่างานวิจัยข้างต้น เป็นการศึกษาความคิดเห็นของตนเองของเด็กวัยรุ่นที่ใช้แบบ
สอบถามเป็นเชิงปริมาณ เพียงอย่างเดียวเท่านั้น ส่วนการวิจัยฉบับนี้เป็นการศึกษา
ทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ซึ่งยังไม่มีใครทำมาก่อนในเรื่องเดียวกัน

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

"สถานสงเคราะห์" หมายถึง สถานสงเคราะห์บ้านสอยดาว (นามสมมติ)

"นักสังคมสงเคราะห์" หมายถึง บุคคลที่ได้เรียนรู้วิธีการที่จะสร้างคนให้
มีการเรียนรู้เกี่ยวกับสังคม (Social Learning) และควบคุมกระบวนการเปลี่ยนแปลง
ต่าง ๆ ในสังคม (Social Change)¹ และเป็นผู้ที่ทำหน้าที่

1. ช่วยให้คนมีความสามารถในการแก้ปัญหาและเผชิญปัญหาอย่างมี
ประสิทธิภาพ
2. เป็นผู้ริเริ่มให้คนมีความสัมพันธ์กับระบบทรัพยากรรูปต่าง ๆ ที่
มีอยู่ในสังคมอันเป็นประโยชน์แก่เขา

¹Howard Goldstein Social Work Pracetice: A Unitary Approach,
(Columbia: South Carolina, University of South Carolina Press, 1973),

3. ช่วยให้มีการปฏิสัมพันธ์อันดีระหว่างทุกคนที่รับผิดชอบในระบบ
ทรัพยากรรูปต่าง ๆ

4. เป็นตัวแทนของการควบคุมทางสังคม (Social Controller)¹
ตามระเบียบของบ้าน

"พี่เลี้ยง" หมายถึง ผู้ที่ทำหน้าที่ดูแลเด็กกำพร้าในสถานสงเคราะห์

"ครอบครัว" หมายถึง บ้านซอยดาว กรุงเทพฯ

"เด็กกำพร้า" หมายถึง ผู้ที่มีความจำเป็นหรือมีสาเหตุต่าง ๆ ที่ไม่สามารถ
อยู่อาศัยในครอบครัวของตนได้ สถานสงเคราะห์ได้รับไว้เพื่อให้ความช่วยเหลือในค่าน
ต่าง ๆ เป็นชายหรือหญิง มีอายุตั้งแต่ 12-20 ปี และอยู่ในสถานสงเคราะห์เป็นเวลา
ไม่น้อยกว่า 5 ปี

"เจ้าหน้าที่ของสถานสงเคราะห์" หมายถึง ผู้ที่ให้ความช่วยเหลือแก่เด็ก
กำพร้าหรือผู้ปฏิบัติงานเกี่ยวข้องกับเด็กกำพร้า

"ความคิดเกี่ยวกับตน" หรือ การมองตนเอง หมายถึง ความคิดทัศนคติของ
เด็กกำพร้าที่มีต่อตนเองในค่านต่าง ๆ ทั้ง 9 ค่าน

1. ความคิดเกี่ยวกับตนเองค่านความเป็นเอกลักษณ์ (Identity)
หมายถึง ความคิดเห็นของบุคคลเกี่ยวกับตนเองเป็นคนอย่างไร ได้จากคะแนนที่แถว
ที่ 1 (Row 1-P Score)

2. ความคิดเกี่ยวกับตนเองค่านความพึงพอใจในตนเอง (Self
Satisfaction) หมายถึง ความรู้สึกของบุคคลเกี่ยวกับการยอมรับตนเอง ได้จาก
คะแนนที่แถวที่ 2 (Row 2-P Score)

3. ความคิดเกี่ยวกับตนเองค่านพฤติกรรมที่แสดงออก (Behavior)
หมายถึง การรับรู้และความคิดเห็นของบุคคลเกี่ยวกับวิธีการปฏิบัติตนในเรื่องต่าง ๆ
ของตนเองได้จากคะแนนที่แถวที่ 2 (Row 3-P Score)

---

²ยุพา วงศ์ไวย "ทฤษฎีทางสังคมสงเคราะห์" เอกสารวิชาการของ
สมาคมนักสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทย เล่ม 2 สมาคมสังคมศาสตร์ 2520 หน้า 25

4. ความคิดเกี่ยวกับตนเองด้านร่างกาย (Physical Self) หมายถึง ความคิดเห็นของบุคคลที่มีต่อตนเองเกี่ยวกับรูปร่างลักษณะทางร่างกาย ทางเพศ สุขภาพ ความสามารถ ทักษะ ได้จากคะแนนพี สดมภ์เอ (Column A-P Score)

5. ความคิดเกี่ยวกับตนเองด้านศีลธรรมจรรยา (Moral-Ethical Self) หมายถึง ความคิดเห็นของบุคคลที่มีต่อตนเองเกี่ยวกับคุณค่าทางศีลธรรม ความสัมพันธ์ที่มีต่อศาสนา ความรู้สึกเกี่ยวกับการเป็นคนดีหรือเลว และความพึงพอใจในศาสนาของตน ได้จากคะแนนพี สดมภ์บี (Column B-P Score)

6. ความคิดเกี่ยวกับตัวตนด้านส่วนตัว (Personal Self) หมายถึง ความคิดเห็นของบุคคลเกี่ยวกับคุณค่าของตนเอง ความรู้สึกมั่นใจในตนเอง และประเมินค่าบุคลิกภาพของตนเอง โดยไม่รวมลักษณะทางร่างกายและความสัมพันธ์กับผู้อื่น

7. ความคิดเกี่ยวกับตนเองทางด้านครอบครัว (Family Self) หมายถึง ความรู้สึกในคุณค่าและความพอใจในฐานะที่ตนเป็นสมาชิกคนหนึ่งของครอบครัว เป็นการแสดงถึงการรับรู้ตนเองว่าใกล้ชิดหรือห่างเหินจากครอบครัว ได้จากคะแนนพี สดมภ์ดี (Column D-P Score)

8. ความคิดเกี่ยวกับตนเองทางด้านสังคม (Social Self) หมายถึง ความคิดเห็นของบุคคลที่มีต่อตนเองเกี่ยวกับความมั่นใจและเชื่อมั่นในการสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่น ได้จากคะแนนพี สดมภ์อี (Column E-P Score)

9. ความคิดเกี่ยวกับตนเองด้านการวิพากษ์วิจารณ์ตนเอง (Self Criticism) หมายถึง ความกล้าที่จะยอมรับความจริงเกี่ยวกับตนเอง ทั้งในคำที่ดีและไม่ดี ได้จากคะแนนสดมภ์สุดท้าย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย